

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalian koulutusohjelma / Sosionomi (AMK)

Syksy 2019

Carolina Hannolainen & Veera Virtanen

LASTEN VERTAISSUHDETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

– Varhaiskasvattajien työn kehittäminen lasten
vertaissuhdetaitojen tukemisessa

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosionomi (AMK)

Syky 2019 | 61 sivua, 15 liitesivua

Carolina Hannolainen & Veera Virtanen

LASTEN VERTAISUHDETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

- Varhaiskasvattajien työn kehittäminen lasten vertaissuhdetaitojen tukemisessa

Kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää päiväkodin henkilöstön osaamista ja taitoja tukea lasten vertaissuhteita lapsiryhmässä. Tavoitteena oli osallistaa henkilökuntaa havainnoimaan sekä reflektoimaan toimintaansa lasten vertaissuhteiden tukemisessa ja sitä kautta löytämään omat kehittämisen kohteensa.

Kehittämistyön toimintaympäristönä oli Raision kaupungin päiväkoti, jossa toimii kolme lapsiryhmää. Sovimme toimeksiantajan kanssa kehittämissyhteistyöstä esitellessämme työn aiheen Raision kaupungintalolla. Varhaiskasvatuslain 3§ mukaan yhtenä varhaiskasvatuslain tavoitteena on "kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;" (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §). Opinnäytetyömme tavoitteena on auttaa varhaiskasvattajia näiden edellä mainittujen lasten vuorovaikutus- sekä vertaissuhdetaitojen tukemisessa.

Kehittämistyö piti sisällään teoriaperustan kokoamista, tapaamisia toimeksiantajan kanssa sekä päiväkodin kehittämistarpeiden selvittämistä. Kehittämistyön tuotoksena syntyi materiaalipankki lasten vertaissuhteiden tukemiseksi. Työn teoreettinen viitekehys koostui lasten sosiaalisista-, ryhmä- sekä kaveritaidoista varhaiskasvatuksessa, kasvattajan työstä lasten välisen yhteisöllisyyden tukijana sekä työyhteisön merkityksestä lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Kehittämisaineisto syntyi päiväkodin varhaiskasvattajille suunnatusta kyselylomakkeesta, osallistavasta vertaishavainnoinnista sekä teemahaastattelusta.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, vertaissuhteet, ryhmäytyminen, sosiaaliset taidot

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social services / Bachelor of social services

Autumn 2019 | 61 pages, 15 pages in appendices

Carolina Hannolainen & Veera Virtanen

SUPPORTING CHILDREN'S PEER RELATIONSHIPS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

- Improving early childhood educators' work in supporting children's peer relationships

The purpose of this development project was to improve early childhood educators' skills and knowledge in supporting children's peer relationships in a peer group. The aim was to get the staff to participate by putting them to observe and reflect their work in supporting children's peer relations and by doing this leading them to find the areas where they need some developing.

The daycare centre, which is located in Raisio city, was a client and partner of this development project. We agreed on a development cooperation with the client, when presenting the topic of the work at Raisio City Hall. According to 3§ of the Early Childhood Education Act, one of the aims of the Early Childhood Education Act is to "develop the child's cooperation and interaction skills, promote the child's peer group activities, and ethically refer to responsible and sustainable activities, respect for others, and community membership;"(The Early Childhood Education Act 540/2018, 3§). The aim of our development project was to help early childhood educators in supporting children's interaction and peer relationship skills.

This development project contained putting together a theoretical basis, meetings with the client and finding out the areas where the day care centers needed to develop. As the result of this development project is a material about how to support children's peer relationships. The theoretical basis consists of children's social, peer relationship and friendship skills in early childhood education, early childhood educator's work in supporting children's sense of community and the meaning of work community in supporting children's peer relationships. The development material constitutes of a survey we made to the early childhood educators, a peer observation and a theme interview.

KEYWORDS:

Early childhood education, peer relationships, grouping, social skills

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 RYHMÄ- JA VERTAISUHDETAIDOT VARHAISKASVATUKSESSA	8
2.1 Lapsen vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot	8
2.2 Vertaisryhmän merkitys ja ryhmäytyminen varhaiskasvatuksessa	11
2.3 Haasteet päiväkodin vertaissuhteissa	15
3 KASVATTAJA YHTEISÖLLISYYDEN TUKIJANA	18
3.1 Kasvattajan rooli yhteisöllisyyden tukemisessa	18
3.2 Tiimi kasvattajan tukena lasten vertaissuhteiden tukemisessa	21
4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	25
4.1 Kehittämistehtävä	25
4.2 Kehittämistyön toimintaympäristö ja kohderyhmä	25
5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	28
5.1 Prosessikuvaus	28
5.2 Käytetyt kehittämismenetelmät	32
5.3 Toiminnan dokumentointitavat ja tuotetut materiaalit	35
5.4 Kehittämisaineiston analyysi	36
6 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	38
6.1 Kyselyn vastaukset	38
6.2 Teemahaastattelun tulokset	44
6.3 Tulosten yhteenveto	47
6.4 Kehittämistyön tuotos	49
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	52
7.1 Tulosten tarkastelu suhteessa tavoitteisiin, kehittämistehtävään ja tietoperustaan	52
7.2 Toteutuksen ja menetelmän arviointi	54
7.3 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	55
7.4 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys	57
7.5 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat, tulosten julkistaminen	58
LÄHTEET	60

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Opinnäytetyön tuotos

1 JOHDANTO

Yhtenä Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman (2019) tavoitteista on kehittää lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja (Turun kaupunki 2019, 17). Lasten väliset vertaissuhteet mahdollistavat näiden taitojen kehittymisen. Vertaisryhmässä toimiessaan lapsi oppii ryhmässä olemisen taitoja, tekemään aloitteita, päätöksiä ja löytämään paikkansa lapsiryhmässä. Kasvattajien tietoinen ja tavoitteellinen ohjaus ryhmäytymisessä ehkäisee kiusaamista ja torjutuksi tulemistä. (Järvinen & Mikkola 2015, 30.)

Kasvattajalla on iso rooli lasten sosiaalisten taitojen tukemisessa vertaisryhmässä. Hän näkee, miten lapsi toimii ryhmässä ja hänellä on silloin myös mahdollisuus suunnitella toimintaa lasten tasapuolista kanssakäymistä tukevaksi. (Haapsalo ym. 2016, 32.) Vertaissuhteissa ilmenevät ongelmat heijastavat suoraan lapsen sosiaaliin taitoihin, joita ovat muun muassa ryhmän jäsenenä oleminen, tunteiden sanallinen ilmaisu, kuunteleminen, jakaminen, vuorottelu, auttaminen, itsesäätely ja aggression kontrollointi. (Marjanen ym. 2013, 68–69.)

Kasvattajien vastuulla on luoda puitteet vertaisten kanssa toimimiselle. Kasvattajan tulee järjestää lapsiryhmälle erilaista yhteistyötä tukevaa toimintaa. Yhteiset toimintahetket toisten lasten kanssa vahvistavat lapsiryhmän yhteishenkeä sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Haapsalo ym. 2016, 14.)

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää päiväkodin henkilöstön osaamista ja taitoja tukea lasten vertaissuhteita lapsiryhmässä. Tavoitteena oli osallistaa henkilökunta havainnoimaan sekä reflektoimaan toimintaansa peilaten sitä lasten vertaissuhteiden tukemiseen ja sitä kautta löytäen omat kehittämisen kohteensa.

Kehittämistyön toimintaympäristönä oli Raision kaupungin päiväkotit, jossa toimii kolme lapsiryhmää. Ryhmien ikäjakaumat ovat 1-4-vuotiaat, 3-5-vuotiaat sekä 5-6-vuotiaat. Kahdessa nuorempien lasten ryhmässä oli kehittämistyön alkaessa yksi varhaiskasvatuksen opettaja ja kaksi varhaiskasvatuksen hoitajaa. 5-6-vuotiaiden ryhmässä oli puolestaan kaksi opettajaa ja yksi varhaiskasvatuksen hoitaja.

Selvitimme henkilöstön kehittämistarpeet lasten vertaissuhteiden tukemisessa kyselylomakkeen ja teemahaastattelun avulla sekä kasvokkain vuorovaikutuksessa henkilökunnan palaverissa, joihin pääsimme osallistumaan. Löytämiemme kehittämistarpeiden lisäksi otimme huomioon myös kasvattajien omat toiveet kehittämistyöhön liittyen.

Kehittämistarpeita selvittäessämme nousi esiin, että tarvetta olisi konkreettisille tutustumis- ja ryhmäytymisleikeille, jotka eivät vaadi esivalmistelua. Lasten suunnitelmallinen havainnointi ilmeni suurimmaksi kehittämistarpeeksi päiväkodissa, sillä se toteutui kyseilyn mukaan ryhmissä vain yleisellä tasolla. Lisäksi ujompien lasten tukemiseen koettiin tarvitsevan lisäkeinoja. Kehittämisen tarvetta löytyi myös tiimien sisäisessä vuorovaikutuksessa sekä palautteen antamisessa.

Osallistimme henkilökunnan kehittämistyöhön vertaishavainnointitehtävällä, jonka tarkoituksena oli, että kasvattajat havainnoivat toistensa toimintaa sekä antavat toisilleen palautetta. Palautteen saaminen ja antaminen mahdollistaa oman toiminnan reflektoinnin, mikä toimii oman ammatillisen kehityksen tulena. Teimme vertaishavainnoinnin tueksi Liisa Ahosen kirjan, *Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja* (2017), pohjalta vertaishavainnointilomakkeen, jota on mahdollista käyttää vertaishavainnoinnin tukena.

Kehittämistyön tulosten pohjalta loimme kasvattajien käyttöön materiaalipaketin, jota he voivat hyödyntää oman työnsä tukena. Materiaali sisältää konkreettisia tutustumis-, ryhmäytymis- sekä kaveritaitoharjoituksia eri ikäryhmille, apukysymyksiä lasten havainnointiin sekä vertaishavainnointilomake oman työn arvioinnin ja kehittämisen tueksi. Materiaalista löytyy myös Mielenterveys ry:n kaveritaitokortit sekä aiheeseen liittyviä kirjallisuusvinkkejä. Materiaalipaketin tarkoituksena on, että kasvattaja voi helposti toteuttaa siinä löytyviä harjoituksia ja sekä arvioida ja kehittää omaa osaamistaan lasten vertaisuhdetaitojen tukemisessa.

2 RYHMÄ- JA VERTAISUHDETAIDOT VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Lapsen vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot

Vertaistensa kanssa toimiessaan lapset harjoittelevat erilaisia vuorovaikutustaitoja. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi ongelmanratkaisu, leikin säännöistä sopiminen ja siihen liittyminen sekä asioiden jakaminen. Vuorovaikutustaidoista puhutaan eri käsittein eri tilanteissa ja eri tieteenaloilla ja niistä tyypillisimpiä ovat muun muassa vertaissuhdetaidot ja sosiaaliset taidot. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan toiminnan tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta kaikenlaisissa vuorovaikutussuhteissa. Vertaissuhdetaidot taas ovat taitoja, joita tarvitaan vuorovaikutukseen ja oppimiseen vertaistensa kanssa. (Laaksonen 2010, 6.)

Kaveritaitojen eri osa-alueita ovat ryhmässä toimimisen taidot, lasten väliset vuorovaikutustaidot ja vertaissuhdetaidot, sekä toisten huomioon ottamisen taidot. Nämä taidot ovat tärkeitä lasten toimiessa vertaistensa kanssa. (Laaksonen & Repo 2017, 37.) Myönteiset vertais- ja ystävyys-suhteet ovat lapsen kehitystä tukevia ja antavat mahdollisuuden positiivisen vuorovaikutuksen syntymiselle ja vahvan itsetunnon kehittymiselle (Neitola 2011, Revon 2013, 116 mukaan)

Sosiaaliset taidot

Lapsi tarvitsee sosiaalista kompetenssia mahdollistaakseen myönteisiä kokemuksia vertais- ja ystävyys-suhteistaan. Sosiaaliset tilanteet voivat välillä olla lapselle kuormittavia ja hän tarvitseekin aikuisen tukea, ohjausta ja opetusta tunnesäätelytaitojen kehittämiseksi. Lapsen vertaisryhmässä saatu asema liittyy vahvasti lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen. (Ladd, Birch & Buhs 1999, Revon 2013, 119 mukaan.) Sosiaalinen kompetenssi rakentuu sosiaalisista taidoista, sosiokognitiivisista taidoista, ystävyys- ja kaverisuhteista, negatiivisen sosiaalisen käyttäytymisen puuttumisesta sekä sosiaalisesta asemasta ryhmässä. Näiden taitojen puuttuminen voi aiheuttaa negatiivisista käyttäytymistä, kuten kiusaamista. (Repo 2013, 119.)

Sosiaaliset taidot eivät ole synnynnäisiä, vaan ne on opittava. Hyvillä sosiaalisilla taidoilla ihmiset selviävät erilaisista sosiaalisista tilanteista ja niiden ansiosta on kyky toimia kaikenlaisten ihmisten kanssa, vaikka ei olisi temperamentiltaan varsinaisesti sosiaali-

nen, sillä sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus eivät ole sama asia. Ihminen oppii sosiaalisia taitoja kokemustensa ja kasvatuksensa kautta. Sitä ilmiötä, jossa kasvattaja opettaa lapselle, miten meidän kulttuurissamme käyttäydytään, kutsutaan sosiokulttuuraiseksi oppimiseksi. Temperamentiltaan sosiaalinen lapsi oppii helpommin sosiaalisia taitoja, mutta sosiaalisuus ei ole edellytys näiden taitojen oppimiselle eikä se myöskään lupaa sitä, että tämä lapsi tulee saavuttamaan hyvät sosiaaliset taidot. Sosiaaliset taidot voidaan opettaa siis kelle tahansa lapselle tämän temperamentista riippumatta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18.)

Sosiaaliset taidot ovat muun muassa kognitiivisia taitoja, kuten ongelmanratkaisua, tilanteiden selvittämistä, vaihtoehtojen löytämistä, mutta niihin kuuluu myös eettinen ja moraalinen näkökulma. Kasvatuksella on tässä tärkeä rooli, sillä lapset keksivät keinoja selvitä sosiaalisista tilanteista, mutta keinot eivät välttämättä ole sosiaalisesti hyväksytyjä. Sosiaalisesti toivottu käytös ei välttämättä tule lapselle luonnostaan, vaan kasvattaja voi joutua työskentelemään paljon sen eteen, että lapsen käytöksestä tulee yhteisön hyväksymää. (Keltikangas-Järvinen 2010, 23–24.)

Ihmisen oppimissa sosiaalisissa taidoissa ilmenevät hänen kykynsä huomioida, arvostaa ja kunnioittaa toisia ihmisiä sekä kykynsä käyttäytyä sääntöjen mukaisesti. Keskeisimpänä sosiaaliin taitoihin kuuluu laaja kirjo erilaisia keinoja selvitä ongelmista sosiaalisissa tilanteissa sekä löytää niihin oikeita ratkaisuja. Sosiaalisesti taitavalla ihmisellä on paljon erilaisia toimintamalleja, joista hän voi valita kuhunkin tilanteeseen sopivimman. Silloin kun henkilöllä on suuri varasto toimintamalleja ja keinoja, hän harvemmin joutuu riitatilanteisiin muiden kanssa ja osaa ratkaista kiperät tilanteet ilman tarvetta turvautua aggressioon. Sosiaaliin taitoihin kuuluvat lisäksi myös kyky ymmärtää toisia ja asettua heidän asemaansa eli empatia, sekä sympatia, joka näkyy muun muassa toisten ihmisten kokemuksista heräävinä tunteina: säälinä ja myötätuntona. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22–23.)

Sosiaalis-emotionaalinen kehitys

Sosiaalis-emotionaalinen kehitys on laaja käsite, joka tarkoittaa joukkoa taitoja, joita lapsi tarvitsee tunteidensa käsittelyyn sekä sosiaalisesti rakentavaan toimintaan toisten kanssa. Lapsen sosiaalinen sekä emotionaalinen kehitys liittyvät tiivisti toisiinsa. Varhaiskasvatuksessa käytetään vakiintuneesti käsitteitä sosiaalis-emotionaalinen kehitys, sosiaalis-emotionaaliset taidot ja sosiaalis-emotionaalisen tuen tarve. Edellä mainitut

käsitteet liittyvät esimerkiksi siihen, miten lapsi ilmaisee ja käsittelee tunteitaan sekä miten lapsi on vuorovaikutuksessa vertaistensa ja aikuisten kanssa. (Ahonen 2017, 16.)

Lapsen sosiaalis-emotionaaliset kehitystehtävät voidaan jakaa viiteen eri osa-alueeseen, jotka ovat: itsetietoisuus, itsesääntely, sosiaalinen tietoisuus, ihmissuhdetaidot sekä vastuullinen päätöksenteko (Weissberg ym. 2015, 6–7). Weissbergin mukaan lapsen sosioemotionaalisen kehityksen ollessa myönteistä, se toimii ehkäisevänä tekijänä erilaisille ongelmille käyttäytymisessä sekä edistävänä tekijänä lapsen henkiselle ja fyysiselle terveydelle. Lapsen varhaisvuosina varhaiskasvattajilla on keskeinen rooli lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukemisessa. (Määttä ym. 2017, 7–8.)

Positiivinen pedagogiikka

Positiivinen pedagogiikka on lasta kokonaisvaltaisesti tukeva toimintatapa. Sen runkona toimii Martin Seligmanin PERMA – teoria, jonka lyhenne muodostuu englanninkielisistä sanoista: positive emotions, engagement, relationships, meaning, accomplishment. PERMA – teorian mukaan ihmisten hyvinvointi koostuu viidestä osa-alueesta, joita ovat myönteiset tunteet, sitoutuminen, ihmissuhteet, merkitykselliset kokemukset sekä saavuttaminen. (Leskisenoja 2019, 14.) Myönteisiä tunteita ovat esimerkiksi hauskuus, onnellisuus, kiitollisuus ja turvallisuuden tunne. Ne toimivat lapsen hyvinvoinnin, oppimisen ja viihtymisen pohjana. Myönteisten tunteiden edellytyksenä varhaiskasvatusympäristössä on positiivinen ja lämmin ilmapiiri lapsiryhmässä. (Leskisenoja 2019, 65.)

Sitoutuminen toimintaan kehittää lapsen keskittymis-, tarkkaavaisuus-, omistautuneisuus- ja sinnikkyystaitoja. Nämä taidot ovat lapselle tärkeitä, sillä se saa lapsen löytämään toiminnassaan ja toimintansa kohteena olevista asioista arvoa ja merkityksellisyyttä. Sitoutuminen vaikuttaa myönteisesti lapsen muun muassa lapsen ihmissuhteisiin. (Leskisenoja 2019, 93.)

Kaikkein tärkein ja merkittävin PERMA-teorian osa-alue on välittävät ihmissuhteet. Myönteiset ja välittävät ihmissuhteet ovat edellytys lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen. Turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet ovat suoraan yhteydessä myös lapsen sopeutumiseen varhaiskasvatusympäristöön. Lasten väliset suhteet mahdollistavat muun muassa sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun. Vertaisryhmässä kehittyvät vuorovaikutustaidot, tunteiden tunnistaminen itsessä ja muissa sekä itsesääntelytaidot. (Leskisenoja 2019, 65–124.)

Merkityksellisiä kokemuksia lapselle syntyy erilaisissa vuorovaikutustilanteissa sekä kokemusten kautta. Tunnistamalla omia vahvuuksia ja hyödyntämällä niitä sekä vahvistamalla osallisuutta lisätään lapsen merkityksellisyyden tunnetta. (Leskisenoja 2019, 66.)

Oppiminen ja onnistumiset sekä tavoitteiden ja asioiden saavuttaminen lisäävät lapsen sinnikkyystaitoja. Saavuttaminen kokemukset vaikuttavat lapsen merkityksellisiin kokemuksiin sekä itsetunnon kehittymiseen. Saavuttamisen kokemus kasvattaa lapsen kyvykkyyden tunnetta ja onnistumiset lisäävät lapsen itseluottamusta. (Leskisenoja 2019, 183–186.)

Näiden osa-alueiden vahvistuessa kokonaisvaltaisesti vahvistuu myös meidän hyvinvointimme. Kun varhaiskasvatuksen toimintatavat saadaan rakennettua PERMA- teorian ympärille, saadaan positiivinen pedagogiikka vakiintumaan varhaiskasvatusympäristön toimintakulttuuriin. (Leskisenoja 2019, 64–65.)

2.2 Vertaisryhmän merkitys ja ryhmäytyminen varhaiskasvatuksessa

Vertaisilla tarkoitetaan sellaisia henkilöitä, jotka ovat suunnilleen samalla tasolla lapsen kanssa niin sosiaalisessa, kognitiivisessa, kuin emotionaalisessakin kehityksessä. Vertaiset ovat siis lapsen ikätovereita, suunnilleen saman ikäisiä. Lapsen kasvaessa horisontaaliset suhteet tulevat tärkeämmiksi. Tällainen horisontaalinen suhde muodostuu vertaisten välille, jolloin vuorovaikutuskumppanit ovat samalla tasolla. Varhaisissa kehitys- ja persoonallisuuspsykologian teorioissa Jean Piaget korosti vertaissuhteissa ilmenviä erimielisyyksiä ja konflikteja lapsen kognitiivisen kehityksen edistäjinä ja Lev Vygotski korosti vertaissuhteissa tapahtuvaa yhteistyötä lapsen oppimista edesauttavana toimintana. (Salmivalli 2005, 16, 23.) Lasten välisissä suhteissa on olennaista tulla vertaisryhmän hyväksymäksi sekä luoda suhde ja yhteys ryhmän muihin lapsiin. Hyvällä vertaisryhmällä on positiivinen vaikutus lapsen kehitykseen. (Repo 2016, 10.)

Vertaisryhmässä lapsi voi solmia ystävyysuhteita, jotka kehittävät monipuolisesti kognitiivisia ja sosiokognitiivisia valmiuksia (Asher & Coie 1990, Revon 2013, 117 mukaan). Ystävyysuhteissa vahvistuvat lasten väliset kiintymys- ja luottamustaidot. Ystävyysuhteet ehkäisevät myös vahvasti kiusaamisen ja syrjäytymisen kokemusta. (Leskisenoja 2019, 124–125.)

Lapsen toimiessa myönteisessä vertaisryhmässä vahvistuu hänen kokemuksensa ryhmään kuulumisesta sekä sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen kehittäminen mahdol-

listuu. Lasten välisten suhteiden tulisi olla tällöin vuorovaikutuksellisia ja mahdollistaa laajan toiminnan ja siihen vaikuttamisen. (Repo 2013, 117.)

Ihmisillä on tarve tulla vertaisryhmänsä hyväksymäksi. Hyväksynnän tarpeen lisäksi ihmiset haluavat solmia ystävyys-suhteita. Nämä ystävyys-suhteet ovat olennaisessa osassa lapsen elämässä, suojaamalla lasta negatiivisilta tunnekokemuksilta, vertaisryhmän torjumaksi tulemiselta sekä erinäisiltä seurauksilta, joita edellä mainittujen asioiden tapatuessa voisi seurata. (Repo 2016, 10.)

Alle kouluikäisten lasten vertaissuhteissa leikki on pääroolissa (Power 2002; Fabes ym. 2009, 47). Leikki on tapa, jolla lapset kommunikoivat keskenään. Varhaiskasvatus tarjoaa lapsille mahdollisuuden leikkiä sekä olla vuorovaikutuksessa mahdollisesti hyvinkin monenlaisten lasten kanssa. (Coplan & Arbeau 2009, 143.) Päiväkodissa monet lapset siirtyvät yksinleikistä leikkimään toisten lasten kanssa vuorovaikutuksessa, jolloin myös luodaan monipuolisempia sosiaalisia toimintatapoja (Martin ym. 2006; Fabes ym. 2009, 47). Tärkeä kehityksellinen tehtävä alle kouluikäisillä lapsilla onkin oppia taitoja, joita tarvitaan ylläpitämään vuorovaikutteista sekä vastavuoroista leikkiä. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi hymyileminen, toimiminen yhteistyössä, jakaminen sekä suostuvaisuus, muutuvuus ja oman vuoron odottaminen. Nämä edellä mainitut taidot ovat olennaisia pienten lasten vertaissuhteiden onnistumiselle. (Rubin ym. 2006; Fabes ym. 2009.) Myös perustavanlaatuisen vuorovaikutustaitojen hallitsemisella, kuten kyvyllä kommunikoida selkeästi sekä löytää yhteisymmärrys leikissä, on havaittu olevan positiivinen vaikutus päiväkotikäisten lasten vertaissuhteisiin. (Gottman 1986; Fabes ym. 2009, 47.)

Vertaisryhmässä opitaan ryhmässä olemisen taitoja ja ryhmässä syntyvät ryhmäroolit antavat lapsen tehdä aloitteita, päätöksiä ja löytämään oma paikkansa ryhmässä. Kasvattajien tietoinen ja tavoitteellinen ohjaus ryhmän muodostamisessa ehkäisee torjutuksi tulemista ja kiusaamista. (Järvinen & Mikkola 2015, 30.) Vertaisryhmien merkitys korostuu nuoruusikää lähestyessä. Ryhmään kuulumisen tunne ja kaverisuosio ovat vaikeusilta suojaavia tekijöitä. Lapsen joutuessa torjutuksi vertaisryhmässä, riski kasvaa joutua kiusatuksi tai jäädä ulkopuolelle kaveriporukoista, tuntee yksinäisyyttä sekä jäädä vaille vertaisryhmässä opittavia sosiaalisia taitoja. Lapsen saadessa vertaisryhmässä tietyn sosiaalisen statuksen, se on hyvin pysyvä ja vaikeasti muutettavissa. (Salmivalli 2005, 32–33.) Jos lapsella on edes yksi vastavuoroinen ystävyys-suhde, se toimii lasta suojaavana tekijänä lapsen joutuessa kiusatuksi. Tämä ystävyys-suhde ei poista kiusaamista, mutta se auttaa lasta kiusaamisen seurauksilta. Ystävyys- ja vertaissuhteet kummatkin

ovat lapselle välttämättömiä, vaikka ne vaikuttavat eri tavalla lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. (Repo 2016, 10.)

Ryhmäytyminen

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa hänet sijoitetaan lapsiryhmään, jossa viihtymiseen vaikuttavat omalta osaltaan lapsen ikä sekä sosiaalinen taipumus. Toiset lapset ovat kiinnostuneempia muista ihmisistä ja sosiaalisten taitojen oppimisesta synnyntäisen temperamenttinsa perusteella. Kasvattajien onkin tärkeää tuntea lapset sekä heidän sosiaaliset valmiutensa ja muistaa se, että ryhmässä toimiminen ei ole lapsille välttämättä helppoa ja tarjota lapsille siihen tarvittaessa apua. (Järvinen & Mikkola 2015, 29.)

Kaikki lapset ovat omanlaisiaan ja suhtautuvat uusiin tilanteisiin eri tavoin. Uudessa ryhmässä aloittaessaan lapsi saattaa aluksi sopeutua hyvin ja tätä aikaa kutsutaan kuheruskuukaudeksi. Kuherruskuukautta saattaa seurata kapina-aika. Varhaiskasvattajan ammattitaitoa tarvitaan tukemaan lapsen mahdollista alkuahdistusta, ryhmään sopeutumista ja asettumista. Lapselle tulee antaa aikaa ja tarkkailla tämän suhtautumistapoja vertaisiin. Lapsen kokema jännitys helpottuu, kun vuorovaikutus vertaisryhmän kanssa alkaa sujumaan ja ryhmä tulee muutenkin lapselle tutuksi. (Haapsalo ym. 2017, 28.)

Lapset ovat erilaisia, joten myöskään uuteen ryhmään liittyminen ei tapahdu kaikilla samalla tavalla, vaan se on toisille lapsille vaikeampaa. Kun lapselle on haastavaa ryhmään liittyminen, leikin merkitys korostuu. Lapsen saadessa leikin kautta positiivisia kokemuksia toisten lasten kanssa toimimisesta hän alkaa kokemaan myös ryhmän turvallisenä. Hyvin tärkeä osa lasten yhteistoiminnan tukemisessa on lasten osallisuuden vahvistaminen. Kun lapsi kokee voivansa vaikuttaa omaan toimintaympäristöönsä, hän kokee myös olevansa tärkeä osa ryhmää. (Haapsalo ym. 2016, 28.)

Corsaron mukaan kasvattajien tulee huomioida yhä enemmän lasten välisiä vuorovaikutussuhteita ja ryhmädynamiikkaa. Ryhmän merkitys on suuressa roolissa, kun puhutaan lapsen yksilöllisestä kehityksestä ja identiteetin kehittymisestä. (Corsaro 2011; Järvinen & Mikkola 2015, 36.) Lasten kaverisuhteet vertaisryhmässä rakentuvat ja vahvistuvat kokemusten ja leikkien kautta. Leikeissä neuvotellaan säännöistä ja juonikuvioista sekä harjoitellaan tekemään kompromisseja. Vertaisryhmässä lapsi pääsee tutustumaan toisiin lapsiin ja muodostamaan kaverisuhteita, harjoittelemaan uusia taitoja leikkien avulla ja saa käsityksen itsestään ryhmän jäsenenä. (Lautamo & Laaksonen 2017, 7.)

Lapsen ikä ja sosiaalisuus vaikuttavat lapsen viihtyvyysskokemukseen lapsiryhmässä. Kasvattajien tulee tutustua lapseen ja tämän sosiaalisuuteen sekä hyväksyttävä lasten erilaisuus, yksilöllisyys sekä eri kokemukset ryhmässä olemisesta. Kun osa lapsista nauttii ryhmässä olemisesta ja kavereista, osa hakeutuu mieluummin omiin oloihin leikimään tai vain tiettyjen kavereiden kanssa. (Järvinen & Mikkola 2015, 29.)

Ryhmän sisäistä luottamusta voidaan luoda erilaisten toiminnallisten ja osallistavien menetelmien avulla. Ilmapiirin merkitys on tutustumistilanteessa tärkeää. Kasvattajan tulee arvostaa kaikkia lapsia sekä autettava ja ohjattava lapsia arvostamaan toisiaan. Ketään ei tulisi nolata, siirtää sivuun eikä asettaa naurunalaiseksi. Lasten välisiä erimielisyyksiä tulisi pitää oppimistilanteina pysähtymällä ja pohtimalla lapsen kanssa toimintatapoja, miten päästään tilanteesta eteenpäin ja mitä tulisi sanoa. (Järvinen & Mikkola 2015, 29.)

Lapsen saama palaute itsestään muilta lapsilta vaikuttaa lapsen itsetuntoon joko myönteisesti tai kielteisesti. Kun ryhmä on turvallinen, lapsen on helpompi omaksua ja kokeilla erilaisia rooleja ja asioita. Kasvattajien on tunnistettava ryhmän ryhmädynamiikkaa mahdollisimman hyvin. (Järvinen & Mikkola 2015, 32.)

Uuteen ryhmään saapuessaan lapsi on usein varovainen ja tarkkailee muita lapsia ja ympäristöä paljon. Lapsiryhmän kokoonpano elää koko ajan, ja siksi ryhmäytymistä tulisi tehdä koko ajan. Uusien lapsien tullessa yksi toiminnan tavoitteista tulee olla tutustumisen ja ystävystymisen teemat. Ryhmäytymisen tavoitteena on tukea lasten keskinäisten suhteiden muodostumista ja luoda ilmapiiri, joka on viihtyisä ja turvallinen. Ryhmän muotoutumisen kannalta kasvattajalla on merkittävä rooli, sillä mitä tiiviimmin ja ohjatummmin lapset ovat tekemisissä keskenään, sitä nopeammin he ryhmäytyvät. Suuressa lapsiryhmässä voi ja saa olla keskenään erilaisia ja päällekkäisiä ryhmiä, kunhan kasvattajat tietävät ryhmien tapahtumista ja lapsen kehityksen tukemisesta. Kasvattajien on erityisesti otettava huomioon ne lapset, joilla on vaikeuksia kaverisuhteiden luomisessa. Toiminnan perusrakenteena ovat pienryhmät, joiden avulla varmistetaan kaikille lapsille turvallinen tapa tutustua toisiin lapsiin ja osallistua toimintaan. Lapselle yhteisöllisyys merkitsee iloa omaan ryhmään kuulumisesta ja se syntyy osallisuuden myötä sekä nähdyn ja kuullun tulemisesta. Kokemus ”meidän ryhmästä” ja ”mun kavereista” rakentuu ja vahvistuu yhdessä olossa. (Järvinen & Mikkola 2015, 34–35.)

2.3 Haasteet päiväkodin vertaissuhteissa

Varhaiskasvatuksessa kaikki kokemukset vertaissuhteissa eivät ole aina myönteisiä ja päiväkotikiikosten lasten kohdalla esiintyykin jo muun muassa torjuntaa, yksinäisyyttä, vetäytyvyyttä ja kiusaamista (Laaksonen & Repo 2017, 5, 11). Nämä ongelmat esiintyvät usein päällekkäisinä ja yksi ongelma johtaa helposti toiseen. Jos vertaissuhteissa esiintyviin ongelmiin ei puututa, ne voivat aiheuttaa lapselle pitkäkestoisia ongelmia, kuten aggressiota, masentuneisuutta, ahdistuneisuutta ja syrjäytymistä. (Repo 2016, 11.) Lapsen käyttäytymistä ja toimintaa vertaisryhmässä ohjaa merkittävästi vertaisryhmässä tapahtuva hyväksyntä ja torjunta (Bierman 2004; Laaksonen 2014, 20).

Lapset osaavat jo päiväkotikiiksen havainnoida sosiaalisesti poikkeavaa käyttäytymistä ja valikoida sen seurauksena ympärilleen sosiaalisesti ”normaalisti” käyttäytyviä vertaisia. Vaikka ryhmään hyväksyminen tapahtuu paljolti käyttäytymisen kautta, lapsen saatua tietynlaisen aseman ryhmässä, on se lähes aina pysyvä. Sosiaalinen hyväksyntä vaikuttaa suoraan lapsen sopeutumiseen ja pärjäämiseen kouluelämässä. (Ladd 2005, Poikkeuksen ym. 2014, 292 mukaan.)

Myönteisessä vertaissuhteessa lapsen minätuntemus ja itsekunnioitus vahvistuvat, mutta lapsen joutuessa vertaisryhmän torjumaksi, saattaa se vaarantaa lapsen kehityksen tasapainoisuuden ja heikentää tulevaisuudessa tämän mahdollisuuksia muodostaa vuorovaikutussuhteita. (Laaksonen & Repo 2017, 5.) Lapsi voi päätyä negatiiviseen kierteseen joutuessaan vertaisryhmän torjumaksi joko vetäytyessään ryhmästä, joutuessaan kiusatuksi tai jäädessään ulkopuolelle aggressiivisen käyttäytymisen takia. Tämän jälkeen lapsen mahdollisuudet vuorovaikutustaitojen harjoitteluun vähenevät. Negatiivisen kierteen seurauksena lapsen vuorovaikutustaidot ovat kehittymättömät ja hänen on vielä entistä haastavampaa päästä mukaan ryhmän toimintaan. (Odom 2006; Laaksonen 2014, 20.) Ryhmän torjumaksi joutunut lapsi jää paitsi ryhmätoiminnan positiivisista vaikutuksista, eikä pääse kehittämään ryhmässä toimimisen tai ryhmään liittymisen taitoja. Tämän vuoksi olisikin tärkeää puuttua negatiiviseen kierteseen mahdollisimman aikaisin. (Laaksonen 2014, 20–21.)

Lapsen jääminen ryhmän ulkopuolelle uhkaa lapsen perusturvallisuutta ja hyvinvointia ja se vaikuttaa vahvasti myös tämän oppimiseen ja minäkäsitykseen. Lapsi kokee ”sosiaalista kipua”, jossa aktivoituu sama aivojen osa-alue kuin fyysisen kivun aikana. Ryhmän torjumisesta seuraa helposti sosiaalisen syrjäytymisen kierre, jossa lapsi alkaa jatkuvas-

ti kokea olevansa riittämätön. Kun syrjäytymisestä aiheutuva stressitila ylittää lapsen sietokyvyn, muuttuu lapsi vähemmän sosiaalisesti ja itsekeskeisemmäksi. Tällöin lapsi ei esimerkiksi enää uskalla ”liittyä muiden joukkoon”. (Järvinen & Mikkola 2015, 26.)

Kasvattajan asenteilla ja mallilla on suuri merkitys lapsen kokemukseen itseensä. Omilla teoillaan ja sanoillaan kasvattaja vaikuttaa lasten mielikuvaan toisistaan. Jos kasvattaja puhuu esimerkiksi jostain lapsesta jatkuvasti levottomana ja vaikeana, saavat muut lapsen samanlaisen kuvan lapsesta ja alkavat välttelemään vuorovaikutusta hänen kanssaan. Siksi kasvattajan onkin tärkeää kiinnittää huomiota omiin asenteisiin ja niiden ilmaisuun lapsiryhmässä. (Järvinen & Mikkola 2015, 26.)

Varhaiskasvatuksen toiminta on lähes aina yhteisöllistä ryhmäkasvatusta. Kokemus ulkopuoliseksi jäämisestä aiheuttaa riskin tulla itse kiusatuksi tai kiusaajaksi ja yksinäisyyden tunteelle. Oireet voivat heijastua vielä aikuisikäänkin esimerkiksi masennuksena, syrjäytymisenä, aggressiivisena käyttäytymisenä ja itsetuhoisina ajatuksina. (Laaksonen & Repo 2017, 15.)

Kun puhutaan kiusaamisesta, tarkoitetaan ryhmässä tapahtuvaa ilmiötä, jossa loukkaavaa käytöstä kohdistetaan ryhmän jäseneseen, jonka seurauksena tämä jäsen suljetaan ryhmän ulkopuolelle. Kiusaaminen voi ottaa monia eri muotoja. Se voi olla fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkaamista, pilkkaamista, nimittelyä tai kiusaamisen kohteen nolaamista. Kiusaaminen voi olla myös epäsuoraa, jolloin siihen lukeutuu muun muassa selän takana henkilöstä loukkaavasti puhuminen. (Repo 2016, 11.)

Kiusaamisen taustalla saattaa olla lapsen tarve saavuttaa tietty asema ryhmässä, sillä lapsella on ryhmään kuulumisen tarpeen lisäksi tarve olla ryhmän hierarkiassa mahdollisimman korkealla. Koska kaikki lapset eivät saavuta korkeaa asemaa vain positiivisia keinoja käyttämällä, he käyttävät kiusaamista välineenä saavuttaa arvostusta ryhmässä. Edellytyksenä sille, että ryhmässä syntyy kiusaamisilmiö, on vertaisryhmän jäsenten suhtautuminen kiusaamiseen. Muiden lasten mahdollinen kiinnostus ja kiusaamista vahvistava käytös tekevät kiusaamisesta kiusaajalle sosiaalisesti palkitsevaa. (Haapsalo ym. 2016, 52.)

Lapsiryhmässä, jossa tapahtuu kiusaamista, on monenlaisia rooleja. Ryhmässä joku on kiusaaja, toinen on uhri tai kiusaaja-uhri. On myös lapsia, jotka kannustavat kiusaajaa esimerkiksi nauramalla tai auttamalla kiusaajaa kiusaamistilanteessa. Suurin osa ryhmästä on sivustaseuraajia. Sivustaseuraajat eivät puutu tilanteeseen, mutta tietävät siitä. Päiväkoti-ikäisten lasten keskuudessa on tunnistettu myös kahdenlaisia puolustajia,

toisen menevät kertomaan aikuiselle ja toiset menevät itse tilanteeseen väliin pyytämään kiusaajaa lopettamaan. (Repo 2016, 11.)

Pienten lasten kiusatessa toisiaan kyseessä on yleensä lasten kehittymättömät tai puutteelliset vuorovaikutus- sekä itsesääätelytaidot. Kun nämä taidot eivät ole riittävän kehittyneet, saattaa lapsi reagoida ryhmässä syntyviin tilanteisiin kiusaamalla muita. Kiusaaminen voi muuttua lapsen pysyväksi käyttäytymismalliksi, jos se saa ryhmän vahvistuksen, eikä kiusaamiseen puututa opettamalla vaihtoehtoisia tapoja käsitellä tilanteita toisten lasten kanssa. Kiusaamisen ehkäisemisen edellytyksenä on siis opettaa lapsille uusia toimintatapoja sekä opettaa heitä pois vääristä toimintatavoista. (Repo 2016, 11.)

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatustyössä liittyy vahvasti vertaissuhdetaitojen kehittymiseen. Laaksosen (2014) mukaan kiusaamisessa osallisena olevilla lapsilla on puutteita vuorovaikutus- ja vertaissuhdetaidoissa. Pahimmillaan näillä lapsilla puuttuu täysin tasapainoiset ja myönteiset vertaissuhteet. Kiusaamiseen osallistuneella lapsella on riski minäkuvan sirpaloitumiselle ja vertaisryhmästä eristäytymiseen. Tällöin mahdollisuus harjoitella tärkeitä vertais- ja vuorovaikutustaitoja on yhä pienempi. (Laaksonen & Repo 2017, 16.)

Vertaissuhdetaitoja on kuitenkin mahdollista oppia ja harjoitella. Vertaissuhdetaitojen harjoittelulla jo varhaisessa vaiheessa mahdollistaisi myös kiusaamisen ehkäisyä. Vertaissuhdetaitojen tukeminen onkin yksi näkökulma kiusaamisen ehkäisemiseen. Tärkeää on kasvattajan kyky ylläpitää ryhmän yhtenäisyyttä tukemalla samanaikaisesti sekä koko ryhmän että yksittäisten lasten emotionaalista kokemusta ryhmään kuulumisesta. (Laaksonen & Repo 2017, 18.)

3 KASVATTAJA YHTEISÖLLISYYDEN TUKIJANA

3.1 Kasvattajan rooli yhteisöllisyyden tukemisessa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin rakenteen yhtenä osa-alueena on vuorovaikutus ja ilmapiiri. Päiväkodissa lapset ja aikuiset muodostavat yhteisön, jossa kaikki osapuolet oppivat yhdessä ja toisiltaan. Yhteisöllinen tekeminen ja toimintaan osallistuminen vahvistavan osallisuuden kokemusta. Yhteistoiminnassa tärkeää on toistensa kunnioittaminen ja arvostaminen. Kasvattajan tulisi rohkaista lapsia hyviin vuorovaikutustilanteisiin ja ryhmän jäsenenä toimimiseen. Tärkeää on tukea vertaissuhteiden syntymistä ja vaalia niitä. Ristiriitoihin puuttuminen ja rakentavien menetelmien opettelu niiden ratkaisemiseen on edellytys turvallisen yhteisön muodostumiselle. (OPH 2018, 28–30.)

Kasvattajalla on vastuu aina puuttua heti ryhmässä esiintyviin kielteisiin ilmiöihin. Näihin ryhmän dynamiikkaan vaikuttaviin ilmiöihin on mahdollista puuttua pedagogisin keinoin ja valinnoin. Esimerkiksi selkeät rajat ja säännöt auttavat lapsia ymmärtämään mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Aikuisen vastuulla on myös auttaa lapsia pääsemään mukaan leikkeihin sekä käsittelemään mahdollisesta torjutuksi joutumisesta syntyviä tunteita. (Haapsalo 2016 28, 32.)

Jokainen lapsiryhmä on ainutlaatuinen yhteisö, jolla on omat vuorovaikutusmallinsa, roolinsa ja tapansa sekä hyväksytyt käyttäytymistavat. Ryhmän aikuisten vastuulla on järjestelmällisesti rakentaa ryhmän vuorovaikutusta positiiviseen suuntaan sekä purkaa syntyneitä käyttäytymisen negatiivisia normeja. (Haapsalo ym. 2016, 80.)

Kasvattajalla on iso rooli lasten sosiaalisten taitojen tukemisessa vertaisryhmässä. Hän näkee, miten lapsi toimii ryhmässä ja hänellä on silloin myös mahdollisuus suunnitella toimintaa lasten tasapuolista kanssakäymistä tukevaksi. (Haapsalo ym. 2016, 32.) Lasten sosiaalisten taitojen tukeminen ja vahvistaminen on tärkeää, sillä kaverisuhteiden ongelmat heijastavat suoraan lapsen sosiaaliseen kompetenssiin. Sosiaalisia taitoja ovat muun muassa ryhmän jäsenenä oleminen, tunteiden sanallinen ilmaisu, kuunteleminen, jakaminen, vuorottelu, auttaminen, itsesäätely ja aggression kontrollointi. (Marjanen ym. 2013, 68–69.)

Aikuisen tulisi havainnoida lasten keskinäisiä suhteita ja mitä tapahtuu niiden sisällä. Lasten välisiin suhteisiin tulee panostaa tietoisesti ja pitkäaikaisesti. Kasvattaja on vas-

tuussa siitä, että lapsi oppii luomaan ja ylläpitämään myönteisiä vuorovaikutussuhteita toisiin lapsiin aikuisen ohjaamana ja auttamana. (Leskisenoja 2019, 125.)

Ohjaajan merkitys lasten oppimisen tukemisessa on tärkeä. Lapset tarvitset vertaisryhmillensä tilaa ja siksi on tärkeää, että kasvattaja osaa tunnistaa, milloin hänen apuaan ja ohjausta tarvitaan. Näin lapset oppivat muodostamaan ja käsittelemään omaa tietoaan ilman valmiita vastauksia. Joissakin tilanteissa lapset eivät kuitenkaan pärjää vain keskenään, vaan niihin tarvitaan aikuisen läsnäoloa ja ohjausta. Kasvattajan tulisi osata huomata lapsen kehityksen riskitekijät jo varhaisessa vaiheessa ja pyrkiä mahdollisten ongelmien ennaltaehkäisyyn. Lasten oireilu voi olla sisäistä tai ulkoista, jota on hyvä havainnoida lasten vuorovaikutuksessa vertaistensa kanssa. Esimerkiksi aggressiivisuus ja kiusaaminen muita lasta kohtaan voivat olla merkkejä mahdollisista kehityshaasteista. (Marjanen ym. 2013, 68.)

Kasvattajan tulee tukea lapsia ristiriitatilanteiden selvittämisen harjoittelemisessa. Niiden selvittäminen aikuisen ovat tärkeitä oppimisen tilanteita ja yhdessä voidaan pohtia erilaisia ratkaisuja tilanteelle. Näin myös otetaan huomioon lasten osallisuus. Aikuisen läsnäolo konfliktitilanteissa luo turvallisuutta. Ristiriitatilanteen tulisi havainnoida selvittämisen jälkeen varmistaakseen tilanteen päättyneen. (Leskisenoja 2019, 127.)

Aikuinen toimii lapsille roolimallina erilaisten käyttäytymispiirteiden oppimisessa. Sen takia kasvattajan onkin tärkeä tiedostaa oman toimintansa vaikutuksen lasten käyttäytymiseen. Kun aikuinen kunnioittaa lapsia, myös lapset oppivat kunnioittamaan toisiaan. Eri-laisia käyttäytymismalleja voidaan mallintaa myös roolileikkien avulla. Lapsen kanssa voidaan myös yksilöllisesti harjoitella esimerkiksi yhteistyötaitoja, kohteliasta käyttäytymistä ja kommunikaatiotaitoja. (Marjanen ym. 2013, 69.)

Leskisenoja (2019) korostaa mallioppimisen merkitystä. Aikuisten suhtautuminen toisiinsa peilautuu suoraan lasten omiin ihmissuhteisiin. Lämpimät ja kannustavat aikuiset luovat samanlaisen käyttäytymismallin myös lasten välillä. On tärkeää huomioida positiiviset ja hyvät asiat ja avoimesti antaa niistä palautetta. Myönteisen asioiden huomiointi ja mainitseminen kasvattaa lapsen vahvuussanoja sanavarastossa ja lapsen kykyä huomata vertaisissaan hyvää sekä opettaa heitä kannustamaan toisiaan. Huomiota tulisi myös kiinnittää lasten onnistumisiin. Onnistumisista iloitseminen antaa lapselle kokemuksen huomioiduksi ja kiitetyksi tulemisesta, mikä saa lapset huomioimaan ja kehumään myös muiden lasten onnistumisia ja menestyksiä. Pienetkin onnistumiset ovat

lapsille suuria, kuten pissan tekeminen pottaan tai kenkien saaminen itse jalkaan. (Leskisenoja 2019, 51.)

Yhteisöllisyyden tukeminen

Varhaiskasvattajan on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota lapsiryhmän ohjaamiseen alkuvaiheen kuohunnassa, jolloin ryhmän normit sekä roolit syntyvät ja muovautuvat. Ilman ohjausta lapsiryhmä saattaa jäädä kuohuntavaiheeseen. (Haapsalo ym. 2016, 80.)

Kasvattajalla on vastuu lapsiryhmän turvallisen ilmapiirin luomisesta. Turvallinen ilmapiiri ryhmässä on edellytys positiivisille yhteiskokemuksille ja -toiminnalle. Lasten tulisi pystyä luottamaan aikuisen läsnäoloon ja apuun tarvittaessa sekä kokemaan olonsa arvostetuksi ja kunnioitetuksi. Jos aikuinen ei kykene tarjoamaan tukeaan ja valta siirtyy lapsen harteille, luo sen koko ryhmässä turvattomuutta, mikä voi synnyttää muun muassa kiusaavaa käyttäytymistä ryhmän jäsenten kesken. Kasvattajien tulisi selkeästi määrittellä hyväksyttävä toiminta lapsiryhmässä sekä myös ne asiat, mitkä eivät ole sallittuja. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, Revon 2013, 122 mukaan.)

Yhteisöllisyyden tunnetta edistää lasten väliset kaverisuhteet, onnistunut yhteinen toiminta, palkitseva vuorovaikutus sekä lapsiryhmän hyvä ilmapiiri. Yhteisöllisyyden tunne tuottaa lapselle kokemuksen ryhmään kuulumisesta ja johonkin merkitykselliseen kuulumisesta. (Koivula 2013, 43.) Jokaisen lapsen tulisi tulla hyväksytyksi ryhmässä juuri sellaisena kuin on. Kasvattajan on huomioitava lapsen temperamentti ja sen vaikutus ryhmän yhteisöllisyyteen. Hiljaisempiakin lapsia tulisi tukea luomaan omia kaverissuhteita. (Helenius & Lummelahti 2018, 38.)

Yhteisöllisyyteen liittyy vahvasti myös yhteisöllinen oppiminen. Ryhmässä toimiessaan lapset oppivat toisiltaan erilaisia asioita sekä heidän sosiaaliset ja vuorovaikutustaitonsa kehittyvät. Lapsiryhmän yhteisöllisyyden rakentamisen taidot voivat tulla hyödylliseksi myös lapsen myöhemmin liittyessä uusiin yhteisöihin. (Koivula 2013, 43.)

Kasvattajien olisi tärkeä pohtia konkreettisia keinoja, joilla yhteisöllisyyttä voitaisiin kehittää lapsiryhmässä. Pohtiessaan lapsiryhmän yhteisöllisyyttä on tärkeää kiinnittää huomiota, miten lasten välisiä ystävyyssuhteita ja vuorovaikutusta tuetaan, millaisiksi ryhmän yhteiset toimintatilanteet muodostetaan, miten lasten laadukasta leikkiä edistetään ja miten lasten me-tunnetta ja sen kehittymistä voitaisiin tukea. Näitä asioita voisi pohtia esimerkiksi refleктоimalla yhdessä kasvattajatiimin kanssa ryhmän toimintaa, mitä siinä pitäisi parantaa ja mitkä asiat jo toimivat. (Koivula 2013, 43.)

Varhaiskasvatukseen arkeen olisi hyvä suunnitella päivittäin erilaisia sosiaalisten taitojen harjoitteita. Kaverisuhteiden luomiseksi ja kehittämiseksi kasvattajan tulisi pohtia ryhmän tämän hetkisiä kehittämistä vaativia taitoja, niihin asetettavia tavoitteita sekä omaa toimintaa näiden taitojen tukemisessa nyt. (Kanninen & Sigfrids 2012, 179–180.)

Lapsi hakeutuu luontaisesti pienyhteisöihin ja korostaa ”me”-yhteisöä isommassa ryhmässä. Lapselle tulee antaa puhua ”meistä”, mutta hänen tulisi osattava olla myös vuorovaikutuksessa ryhmän muiden lasten kanssa. Jos me-puhe on toisia lapsia syrjivää tai loukkaavaa, on kasvattajan tehtävänä korostaa koko ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Koivula 2013, 66.) Lapsiryhmän me- henkeä vahvistamalla samalla luodaan turvallisuuden tunnetta (Repo 2013, 122).

3.2 Tiimi kasvattajan tukena lasten vertaissuhteiden tukemisessa

Tiimityössä työn päämäärä on yhteinen, jolloin se haastaa työntekijät yhteistyöhön ja toimintaan yhteisen päämäärän hyväksi. Hyvässä tiimissä tiimin perustehtävä on kaikille tuttu, ilmapiiri on kannustava sekä jokainen tekee osansa parhaansa mukaan. Työntekijät ovat motivoituneita ja sitoutuneita tekemään työtään, sekä saavat osallistua työnsä suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Yhteisen tavoitteen saavuttamisen edellytyksenä on aktiivinen vuorovaikutus tiimin jäsenten välillä. (Opas 2013, 144.) Kun työtiimin yhteishenki on huono, työstä tulee ikävää ja työntekijän voimavaroja vievää. Kenelläkään ei ole hyvä olo huonosti voivassa työyhteisössä. Työyhteisössä tulisikin keskittyä avoimen ja myönteisen keskustelukulttuurin kehittämiseen. (Ahonen 2017, 252.)

Varhaiskasvattajien keskinäisellä ilmapiirillä ja yhteisillä linjauksilla on suuri merkitys kaveritaidoissa ilmenevien haasteiden ehkäisyssä ja käsittelyssä. Yhteisymmärrys haasteista auttaa niiden tunnistamisessa ja ennaltaehkäisemisessä riittävän varhain. (Laaksonen & Repo 2017, 24.) Kasvattajatiimin välinen yhteistyö on tärkeä osa yhteisöllisyyden rakentamista. Se luo työntekijöille kasvualusta omalle ammatillisuudelleen sekä toimii oman toiminnan peilinä. Lapsille se taas varmistaa oikeudenmukaisen ja tavoitteiden mukaisen kasvatuksen ja kehityksen. Huonosti toimivassa tiimityössä kasvattajien voimavarat ovat alhaiset eikä tuloksia tavoitteellisessa toiminnassa synny. Tiimityön laatu korreloi suoraan lapsiryhmän ilmapiiriin, jonka tulisi olla myönteinen ja suotuista lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. (Opas 2013, 143.)

Hyvinvoiva työntekijä pystyy antamaan osaamisestaan enemmän lapsille ja työyhteisölle. Jokaisen kasvattajan vastuuseen kuuluu oman ammattitaidon kehittäminen ja sitoutuminen työyhteisön yhteisiin tavoitteisiin ja päämääriin. Työntekijän tulee olla motivoitunut oppimaan ja kehittymään kasvaakseen ammatillisesti. Palautteen saaminen omasta työstä on tärkeää oppimisen tukemiseksi. Säännöllinen palaute auttaa omien toimintamallien ja rutiinien tiedostamisessa. Omia toimintatapoja tulisi uskaltaa kyseenalaistaa ja kehittää. Epäonnistumiset kehittämisvaiheessa ovat myös sallittuja, sillä niistä voi ottaa opiksi ja muokata toimintatapoja niin, että samat virheet eivät toistu. (Järvinen & Mikkola 2015, 59.)

Kun työyhteisön ilmapiiri on kaikkien mielestä luottamuksellinen, se mahdollistaa oman ja toisten toiminnan rakentava kriittisen tarkastelun. Kriittinen oman toiminnan tarkastelu on edellytys muutosten mahdollistamiseksi. Työntekijöitä tulisikin kannustaa oman toiminnan reflektointiin lapsiryhmässä ja työtiin jäsenenä. Kasvattaja voi itsekseen ja tiiminsä kanssa pohtia esimerkiksi kasvattajan myönteistä toimintaa ja lapsen kohtaamista, sekä asioita, jotka eivät toimi ja tuovat haasteita. (Ahonen 2017, 252.)

Kasvattajien johdonmukaisella toiminnalla on suuri merkitys varsinkin sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitsevalle lapselle. Johdonmukaista toimintaa ei estä ryhmän aikuisten välinen erilaisuus, vaan sitä tulisi pitää rikkautena, josta lapset oppivat erilaisten luonteenpiirteiden arvokkuudesta. (Ahonen 2017, 252.) Hyvin toimivassa tiimissä ihmisten erilaisia taitoja ja tietoa hyödynnetään käytännössä, jolloin tuttuuhinkin asioihin saadaan useampia näkökulmia (Opas 2013,144).

Avoimeen ja myönteiseen keskustelukulttuuriin panostaminen on erityisen tärkeää tiimin yhteishengen rakentamiseksi. Yhteishengen rakentamiseen ja ylläpitämiseen löytyy erilaisia keinoja. Erityisesti panostaminen vuorovaikutustaitoihin on tärkeää ja sitä voidaan kehittää ja harjoitella muun muassa erilaisilla koulutuksilla. Tärkeää on, että kaikki tiimin jäsenet sitoutuvat yhteisen vuorovaikutuksen kehittämiseen. (Ahonen 2017, 251.) Vuorovaikutus- ja keskustelukulttuuri luo pohjan työyhteisön työtapojen kehittämiseksi. Lähtökohtana on, että työntekijät kykenevät antamaan ja vastaanottamaan toisiltaan niin positiivista kuin rakentavaakin palautetta yhdessä sovittujen käytäntöjen toteutumisessa. (Järvinen & Mikkola 2015. 59.)

Työyhteisön toimimiseksi on tärkeää, että kaikki osaavat puuttua myös epäkohtiin. Mahdolliset tiimin sisäiset ristiriitatilanteet johtuvat usein uskalluksen puutteesta puhua ja kohdata vaikeita asioita. Tiimin konfliktitilanteita tulisi aluksi yrittää ratkaista omin voimin

ja tarpeen vaatiessa asiaa voidaan käsitellä myös esimiehen kanssa. Tiimin sisäiset jännitteet vaikuttavat kuormittavasti koko työyhteisöön ja henkilöstön henkiseen hyvinvointiin. (Järvinen & Mikkola 2015, 60.)

Varhaiskasvattajan ja lapsen välisen suhteen laatu on keskeisessä asemassa lasten sosiaalis-emotionaalisen hyvinvoinnin kehittymisessä. Varhaiskasvattajien sosiomotio-naalista hyvinvointia tulee tukea, jotta heidän kykynsä luoda lämpimiä ja pysyviä suhteita lasten kanssa vahvistuisi. Varhaiskasvattajille voisi opettaa keinoja lievittää stressiä, keinoja käsitellä mahdollisia negatiivisia tunteita sekä miten estää emotionaalista uupumusta. Tällaista opetusta voitaisiin sisällyttää jo opintoihin sekä tarjota jo työelämässä oleville ammattilaisille. (Temple & Emmet 2013, 71.)

Vertaishavainnointi

Vertaishavainnointia voidaan käyttää tiimissä ammatillisen kehityksen tukena. Vertaishavainnoinnissa on tarkoituksena, että yksi aikuinen ryhmästä havainnoi toisten ryhmän aikuisten toimintaa erilaisissa päiväkodin tilanteissa. Havainnoinnista on sovittu etukäteen ja havainnoitava tilanne voi olla esimerkiksi ohjattu tuokio, ulkoilu tai ruokailu. Sovitaan havainnoitavan tilanteen lisäksi myös yhdessä havainnoinnin kohde. Kohteena voi olla esimerkiksi aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus. Havainnoinnissa on tavoitteena keskittyä yhteen havainnoitavaan asiaan kerrallaan. (Ahonen 2017, 265.)

Toimiva ja luottamuksellinen työtiimi on välttämätön, jotta vertaishavainnointia voidaan käyttää myönteisenä muutokseen kannustavana työkaluna. Vertaishavainnointi luo mahdollisuuden havainnoitavalle tietoisesti keskittyä tekemisensä mahdollisimman hyvään laatuun, kun hän tietää olevansa havainnoinnin kohteena. Havainnointia voidaan käyttää myös oppimiseen. Ryhmän yhden aikuisen tarvitessa apua jollakin toimintansa osa-alueella, hän voi havainnoida toista aikuista ja täten kehittää omaa osaamistaan. Vertaishavainnoiteja voidaan järjestää vain tiettyyn teemaan liittyen tai vaihtoehtoisesti niitä voidaan käyttää jatkuvasti myönteiseen kehitykseen pyrittäessä. (Ahonen 2017, 265–266.)

Kun kaikkia ryhmän aikuisia on havainnoitu saman asian tiimoilta, vertaishavainnoinnin tulokset puretaan yhdessä tiimissä. Havainnoiteja puretaan yksi havainnointikerta kerrallaan ja kaikki saavat puheenvuoron. Purkukeskustelua varten valittu sihteeri kirjaa ylös havainnoinnissa selvinneitä vahvuuksia ja kehityskohteita, kuitenkin nimeämättä tiettyjä henkilöitä. Kehityskohteet ja vahvuudet kirjataan ryhmän yhteisiksi. Palaute tulee antaa siten, että palautteen saajan on helppo ottaa se vastaan. Palautteen antajan on hyvä myös kiinnittää huomiota äänensävyynsä sekä kehonkieleensä. Moralisoitua ja

vihreiden osoittelua tulisi välttää. Havaintojen purkamisen jälkeen käydään keskustelua teemaan liittyvistä tavoitteista, joita tiimi haluaa asettaa. Tavoitteet kirjoitetaan ylös, jolloin ne muuttuvat konkreettisiksi ja tiimin on helpompi sitoutua ja palata niihin yhä uudelleen. (Ahonen 2017, 265–266.)

4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Kehittämistehtävä

Kehittämistehtävämme tavoitteena oli kehittää ja vahvistaa varhaiskasvattajien vuorovaikutuksen osaamista päiväkodin lapsiryhmien lasten vertaissuhteiden tukemiseksi ja ryhmän yhtenäistämiseksi. Halusimme osallistaa henkilöstöä havainnoimaan ja reflektoidaan sekä omaa että toistensa toimintaa peilaten sitä lasten vertaissuhteiden tukemiseen.

Suunnittelimme varhaiskasvatuksen henkilökunnalle ryhmäyttämisen tueksi materiaalin, jota he pystyvät hyödyntämään omien tietojen ja ohjaustaitojen kehittämiseksi. Materiaalin nimeksi tuli ”Lasten vertaissuhteiden tukeminen- Materiaalipankki lasten vertaissuhteiden tukemiseksi”. Se on jaoteltu ikäryhmittäin ja sitä voidaan hyödyntää kaikissa lapsiryhmissä. Tavoitteena oli, että vertaissuhteiden tietoinen tukeminen tulisi osaksi päiväkodin jokapäiväistä arkea.

Osana kehittämistyötämme sekä tuottamaamme materiaalia teimme, Liisa Ahosen kirjan Haastavat kasvatustilanteet pohjalta, vertaishavainnointilomakkeen. Vertaishavainnoinnin tarkoituksena oli saada kasvattaja kiinnittämään huomioita omaan toimintaansa lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Osallistimme henkilöstön kehittämistyöhön antamalla heille tehtäväksi tehdä vertaishavainnoinnin toisilleen ja arvioida toimintaansa tiimeissä. Vertaishavainnointilomake löytyy valmiista materiaalista. Vertaishavainnoinnin lisäksi kokosimme materiaaliin kasvattajien tueksi apukysymyksiä lasten toiminnan havainnointiin. Näitä kysymyksiä kasvattajat voivat hyödyntää eri havainnointitilanteissa ja valita niistä tilanteisiin sopivimmat.

4.2 Kehittämistyön toimintaympäristö ja kohderyhmä

Raision kaupungissa kaikilla lapsilla on oikeus saada 20 tuntia varhaiskasvatusta viikossa. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat lapset alle yksivuotiaasta kuusivuotiaaseen. Varhaiskasvatuksen järjestäminen jakautuu Raisiossa kunnallisiin ja yksityisiin päiväkohteihin sekä perhepäivähoitoon ja kerho- sekä puistotoimintaan. (Raision kaupunki 2019.)

Kehittämistyön toimintaympäristönä oli Raision kaupungin päiväkoti, jossa toimii kolme lapsiryhmää. Ryhmien ikäjakaumat ovat 1-4-vuotiaat, 3-5-vuotiaat sekä 5-6-vuotiaat. Kahdessa nuorempien lasten ryhmässä oli kehittämistyön alkaessa yksi varhaiskasvatuksen opettaja ja kaksi varhaiskasvatuksen hoitajaa. 5-6-vuotiaiden ryhmässä oli puolestaan kaksi opettajaa ja yksi varhaiskasvatuksen hoitaja. Tässä päiväkodissa toimitaan paljon pienryhmissä ja käytetään konkreettisia menetelmiä lasten oppimisen tukena. Päiväkodin tilat mahdollistavat monipuolisen toiminnan.

Raision varhaiskasvatussuunnitelma

Kehittämistyössämme tutkimme myös, mitä sosiaalisista taidoista sekä vertaissuhteista kirjoitetaan Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa, sillä sitä noudatetaan päiväkodissa, johon opinnäytetyömme teimme. Sosiaaliset taidot liittyvät olennaisesti vertaissuhdetaitoihin ja siten opinnäytetyöhömmme. Meitä kiinnosti myös selvittää, miten sosiaalisten taitojen tukeminen on otettu jo huomioon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Sosiaaliset taidot -käsiteellä löytyi monta mainintaa. Sosiaalisia taitoja tukevia tavoitteita asetetaan Raisiossa lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, Kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet -osioon (Raision kaupunki 2017, Liite 1). Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustaan on kirjattu yhteisen arvoperustan lisäksi viisi arvoa, jotka on yhdessä henkilöstön kanssa pohdittu. Näistä arvoista yksi on kestävä elämäntapa, jossa otetaan huomioon leikin merkitys lasten sosiaalisten taitojen vahvistajana. (Raision kaupunki 2017, 22.)

Varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 2.7 käsitellään Laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueet ovat samat viisi, jotka ovat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Kulttuurisen osaaminen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun osa-alueessa mainitaan, että lasten kanssa harjoitellaan toisen asemaan asettumista, asioiden katsoamista toisen näkökulmasta sekä miten ratkaistaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Nämä kaikki edesauttavat lapsen sosiaalisten taitojen vahvistamista. Osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueen yhtenä tavoitteena mainitaan lasten sosiaalisten taitojen vahvistuminen. Lasten saadessa osallistua vaikuttaa esimerkiksi toiminnan suunnitteluun, heidän itseluottamuksensa kasvaa ja sosiaaliset taitonsa muovautuvat. (Raision kaupunki 2017, 28, 30.)

Kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt kirjoitetaan, että oppimisympäristöjä tulee kehittää siten, että ne tukevat muun

muassa lasten sosiaalisten taitojen kehittämistä. Luvussa 4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä mainitaan, että lapset luovat sosiaalisia suhteita leikkiesseen. Myös taiteellisen kokemisen ja ilmaisun, sekä ryhmässä liikkumisen kirjojetaan edistävän lasten sosiaalisia taitoja. (Raision kaupunki 2017, 34, 46, 50, 56.)

Vertaissuhteista löysimme ensimmäisen maininnan luvussa 3.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri. Alaluvussa Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteistyö, kirjoitetaan, että yhteisö varhaiskasvatuksessa kannustaa lapsia suotuisaan vuorovaikutukseen vertaisryhmän jäsenenä toimimiseen. Luvussa mainitaan myös, että henkilökunnan tehtävänä on tukea lasten välisten vertaissuhteiden syntymistä sekä ystävyysuhteiden ylläpitoa. Myös sivulla 58 kirjoitetaan, että päiväkodeissa tuetaan aktiivisesti ystävyysuhteiden luomista, sekä puhutaan ihmissuhteiden tärkeydestä ja käsitellään niihin liittyviä tunteita. (Raision kaupunki 2017, 32, 58.) Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa otetaan huomioon yhtenä osa-alueena pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteutumisessa ja arvioinnissa, ryhmän ilmapiiri ja vertaissuhteet (Raision kaupunki 2017, Liite 2).

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Prosessikuvaus

Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialalla opinnäytetyön prosessi jakautuu neljään opintojaksoon, jotka ovat Opinnäytetyön suunnittelu, Opinnäytetyön tietoperusta, Opinnäytetyön tulokset sekä Opinnäytetyön raportointi. Kaksi ensimmäistä opintojaksoa sijoittuvat kevättalvelle 2019 ja kaksi jälkimmäistä syksylle 2019. Käytämme opinnäytetyöstämme kehittämistyön käsitettä, sillä tavoitteenamme on työskennellä tiiviissä yhteistyössä toimeksiantajan työntekijöiden kanssa.

Aloitimme kehittämistyömme suunnittelun joulukuussa 2018 käydessämme keskustelemassa valitsemastamme aihealueesta Raision varhaiskasvatuksen koordinaattorin ja opinnäytetyöpäiväkodin johtajan kanssa. Keskustelun aikana selkeytimme ja muokkasimme aiheen konkreettisemmaksi. Tapaamisen jälkeen aloimme työstämään kehittämistyön suunnitelmaa. Rajasimme opinnäytetyön aiheen mahdollisimman selkeäksi ja päätimme kehittämistarpeen selvityksessä käytettävät menetelmät. Opinnäytetyön suunnitelma valmistui tammikuun puoliväliin mennessä, jonka jälkeen lähetimme sen hyväksyttäväksi ohjaavalle opettajalle sekä Raision kaupungin varhaiskasvatuksen koordinaattorille ja päiväkodin johtajalle.

Kun opinnäytetyösuunnitelmamme hyväksyttiin, aloimme työstämään tietoperustaa. Lisäksi teimme toimeksiantosopimuksen päiväkodin johtajan kanssa sekä haimme tutkimuslupaa Raision kaupungilta, jotta pystyimme aloittamaan kehittämistyötämme päiväkodissa. Helmikuussa kävimme päiväkodilla esittelemässä henkilökunnalle suunnitelmamme kehittämistyöstä. Tapaamisen jälkeen päiväkodin johtaja lähetti kopiot suunnitelmastamme jokaiselle päiväkodin ryhmälle. Pyysimme kommentteja sekä ehdotuksia, mutta henkilökunnalla ei ollut kommentoitavaa.

Maaliskuun puolessa välissä tapasimme opinnäytetyötämme ohjaavan opettajan. Tapaaminen auttoi selkeyttämään opinnäytetyömme suuntaa. Tällöin esittelimme opettajalle löytämämme vertaishavainnointimenetelmän ja päätimme ottaa sen yhdeksi kehittämismenetelmäksi. Vertaishavainnointi tuli myös osaksi kehittämistyön perusteella syntyvää materiaalia. Sovimme myös muodostavamme ydinryhmän päiväkodin henkilökunnasta. Jokaisesta ryhmästä siis valittiin yksi, jonka kanssa sovimme pitävämmme yhteyttä

opinnäytetyöhön liittyen. Sovimme myös tekevämme kyselyn ja myöhemmin sen pohjalta teimme teemahaastattelun.

Huhtikuussa lähetimme kyselyt henkilökunnalle. Kyselylomakkeisiin pyysimme vastaamaan tiimeittäin. Kysymykset liittyivät lasten vertaissuhteiden tukemiseen sekä työtiimin merkitykseen lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Pyysimme tiimejä vastaamaan kyselylomakkeeseen kahden viikon kuluessa. Saatuamme vastaukset, teimme niistä koonnin. Tämän koonnin pohjalta teimme myöhemmin kesäkuussa teemahaastattelun.

Toukokuussa tapasimme uudelleen päiväkodin henkilökunnan ja veimme heille kaksi kehittämistyöhömmä liittyvää tehtävää. Toinen tehtävistä ei kuitenkaan toteutunut päiväkodin henkilökunnan ajanpuutteen vuoksi.

Kesäkuussa kävimme haastattelemassa yhtä päiväkodin varhaiskasvattajista, joka oli tehnyt vertaishavainnointitehtävän. Haastattelimme häntä aiemmin tekemäämme kyselyyn liittyen, jonka jälkeen pyysimme häntä kertomaan kokemuksiaan vertaishavainnoinnista.

Elokuussa kävimme läpi tekemästämme haastattelusta nauhoittamaamme äänitystä ja kirjoitimme ylös tärkeimpiä kohtia.

Syyskuussa jatkoimme teoriaperustan kirjoittamista ja aloimme samalla kirjoittamaan myös kehittämistyöstä ja sen tuloksista. Aloitimme myös kokoamaan opinnäytetyön tuloksista syntyvää materiaalia.

Lokakuussa oli opinnäytetyön tulospaja ja kirjoitimme sekä pohdimme kehittämistyömme tuloksia. Teimme kehittämistyön tuotoksen valmiiksi ja lähetimme sen toimeksiantajalle.

Marraskuussa viimeistelimme opinnäytetyömme sekä palautimme sen.

AIKA	AIHE
IDEOINTIVAIHE	
11/2018	<ul style="list-style-type: none"> • Aiheenvalinta.
12/2018	<ul style="list-style-type: none"> • Aiheen esittely mahdollisille toimeksiantajille Raision kaupungintalolla. Aiheen selkeyttäminen.
SUNNITTELUVAIHE	
1/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Kehittämistyön aiheen rajaaminen sekä suunnitelman työstäminen. Suunnitelman lähettäminen päiväkodin johtajalle sekä Raision kaupungin varhaiskasvatuksen koordinaattorille.
2/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Toimeksiantosopimuksen allekirjoittaminen. • Tietoperustan kirjoittaminen. • Tutkimusluvan hakeminen. • Suunnitelman esittely päiväkodin henkilökunnalle.
TOIMINTA	
3/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Opinnäytetyön tietoperustatyöpaja • Opinnäytetyötä ohjaavan opettajan tapaaminen.
4/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Kyselylomakkeen tekeminen ja sen lähettäminen henkilökunnalle.

	<ul style="list-style-type: none"> • Tietoperustan kirjoittamista.
5/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Vertaishavainnointilomakkeen suunnittelu. • Tapaaminen päiväkodin henkilökunnan kanssa: vertaishavainnointitehtävien antaminen henkilökunnalle.
6/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Teemahaastattelun suunnittelu ja toteutus.
8/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Teemahaastattelun litterointi.
9/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Teorianperustan viimeistelyä. • Kehittämistyön ja tulosten käsitteilyä. • Aloitimme kokoamaan kehittämistyön tuotosta.
10/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Opinnäytetyön tulosten kirjoittamista. • Opinnäytetyön tulostyöpaja. • Tuotoksen valmistuminen.
ARVIOINTI	
11/2019	<ul style="list-style-type: none"> • Tulosten tarkastelu suhteessa tavoitteisiin, kehittämistehtävään ja tietoperustaan. • Opinnäytetyön palauttaminen. • Kypsyysnäyte

5.2 Käytetyt kehittämismenetelmät

Henkilökunnan osallistaminen

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan osallistaminen tarkoittaa sitä, että käytännön toimijat, eli työyhteisön jäsenet, osallistuvat kehittämiseen kehittäjien kanssa. Dialogi kehittäjien ja työyhteisön jäsenten välillä on avainasemassa yhteisen kehittämisen onnistumiseksi. (Toikko & Rantanen 2009, 11.) Työntekijöitä osallistetaan kehittämistyössä, sillä heiltä saa tietoa ja heidän osallistumisena sitouttaa heitä itse kehittämistyöhön (Toikko & Rantanen 2009, 90).

Henkilökunnan osallistamista on mahdollista tukea organisoimalla heitä tiimeiksi ja ryhmiksi. Ryhmien avulla pystytään jakamaan prosessi, päätöksenteko sekä arviointi yhteisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 94.) Halusimme vastaukset kyselylomakkeisiin juurikin tiimeittäin. Halusimme myös koota kehittämisen avuksi henkilökunnasta ydinryhmän, jonka tarkoituksena oli toimia meidän ja tiimien välillä tiedonvälittäjinä.

Käytimme osallistamismenetelminä kehittämistyössämme kyselylomaketta ja teema-haastattelua, sekä pyrimme olemaan aktiivisesti vuorovaikutuksessa toimeksiantajan sekä henkilökunnan kanssa. Palaveerasimme päiväkodin johtajan kanssa ja osallistuimme henkilökunnan viikkopalaveriin tarkoituksena vaihtaa ajatuksia kehittämistyöstämme. Kyselimme paljon henkilökunnan mielipiteitä kehittämistyöhön liittyen sekä toiveita tuottamaamme materiaalipakettiin. Tarkoituksena oli, että valmis materiaali kohdaisi toimeksiantajan työyhteisön tarpeet ja tulisi käyttöön päiväkodin arjessa.

Kyselylomake

Kyselylomake on yksi tapa kerätä aineistoa. Siinä kysymysten muoto on vakioitu eli standardoitu, jolloin kaikilta tähän vastaavilta tullaan kysymään samat asiat, samassa järjestyksessä samalla tavalla. Kyselylomaketta käytetään, kun halutaan selvittää henkilöltä häntä koskevia asioita esimerkiksi hänen mielipidettään, asennettaan, ominaisuuttaan tai käyttäytymistään. Kyselylomake soveltuu aineiston keräämiseen silloin, kun tutkittavia on paljon ja he ovat hajallaan. Sitä käytetään myös hyvin henkilökohtaisten asioiden tutkimiseen, joita ovat esimerkiksi ihmisen koettu terveys, itsehoito, ruokatottumukset, ansiotulot ja kulutukseen liittyvät asiat. Kyselylomakkeissa on kuitenkin ongelmana se, että vastauslomakkeet palautuvat hitaasti tutkijalle ja tämän vuoksi kyselyn ajoitus

kannattaa suunnitella hyvin, ettei liian lyhyt aika vaikuta negatiivisesti vastausprosenttiin. (Vilka 2007, 27 – 28.)

Kyselylomakkeen onnistumiseen vaikuttavat monet seikat ja tärkeää olisi varmistaa ennen niiden jakamista: vastaajan mahdollisuus vastata, ovatko kysymykset muotoiltu hyvin ja onko esitystapa selkeä, saatekirjeen tai suullisen saatteen tyyli, sisältö ja vaikuttavuus sekä vastaus- ja palautusohjeiden selkeys ja yksiselitteisyys. Monivalintakysymyksissä on annettu valmiit vastausvaihtoehdot, kysymysmuoto on strukturoitu ja vakioitu. Näillä tavoitellaan määrällisessä tutkimuksessa kysymysten ja vastausten vertailukelpoisuutta. Kyselylomakkeissa voidaan käyttää myös sekamuotoisia kysymyksiä, joissa on annettu osa vastausvaihtoehdoista, joiden jälkeen annetaan tavallisesti yksi avoin kysymys. (Vilka 2007, 63, 67, 69.)

Teimme päiväkodin henkilökunnalle kyselylomakkeen, jonka avulla selvitimme, millaisia toimintatapoja päiväkodissa on jo ennestään lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Halusimme tehdä kyselyn tiimeittäin, sillä tiimin välinen vuorovaikutus ja yhteistyö ovat tärkeitä, jotta tiimin toimintavat olisivat yhteinäiset. Ajattelimme myös, että vastaukset tiimeittäin riittävät, emmekä tarvitse jokaiselta henkilöltä omaa erillistä vastausta.

Kyselyn tarkoituksena oli selvittää alustavat tavoitteet ja kehittämistarpeet kasvattajien osaamisessa liittyen vertaissuhteiden tukemiseen. Kyselystä saamamme tiedon pohjalta loimme vertaishavainnointilomakkeen kasvattajien työn kehittämisen tueksi. Kyselyssä oli kymmenen kysymystä, jotka liittyivät vertaissuhteiden tukemiseen sekä työyhteisön merkitykseen vertaissuhteiden tukemisessa. Lähetimme kyselyt päiväkodin johtajan kautta sähköpostilla ja hän välitti ne edelleen tiimeille. Annoimme vastausaikaa kaksi viikkoa, jotta niihin ehdittäisiin perehtyä kunnolla. Jokainen ryhmä vastasi kyselyyn tiimeittäin ja vastausten pohjalta kokosimme koonnin, jota käytimme kyselyä ja edellämäinnittua vertaishavainnointia seuranneessa tutkimushaastattelussa.

Teemahaastattelu

Opinnäytetyössämme käytimme yhtenä menetelmänä tutkimushaastattelua. Haastattelun avulla selvitimme päiväkodin henkilökunnan jo käytössä olevia keinoja lasten vertaissuhteiden ja ryhmäytymisen tukemiseen sekä millaisia keinoja he toivoivat lisää. Päiväkodin henkilökuntaa haastatteleamalla myös osallistimme heidät kehittämistyöhön.

Tarvitaan vähintään kolmenlaisia kysymyksiä, kun haastattelua käytetään tutkimukseen. Aluksi tarvitaan ainakin yksi tutkimuskysymys, joka ohjaa tutkimuksen jäsentymistä.

Seuraavaksi tarvitaan itse haastattelukysymykset ja kolmanneksi kysymykset, jotka tehdään aineistolle. Aineistolle tehtävät kysymykset tarkoittavat kysymyksiä, joiden avulla haastattelusta saadusta aineistosta etsitään vastauksen tutkimuskysymyksiin. Kun kysymykset eritellään näin, korostuu se, että haastateltavien vastaukset eivät ole valmista tutkimustietoa. (Hyvärinen 2017, 24.)

Haastattelukysymyksiä muotoillessa tulee pitää mielessä, minkälaista aineistoa haluaa ja mihin tarkoitukseen sitä käytetään. Kysymyksien ei kannata olla liian suljettuja, koska tällöin vastaajalla ei ole tilaa kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan laajasti ja hänen puheenvuoronsa saattavat jäädä lyhyiksi ja suppeiksi. Ennen haastattelurungon laadintaa haastattelijan tuleekin siis päättää, minkälaisia vastauksia hän haastateltavilta haluaa. Haluaako hän kertomuksia, kuvauksia, selityksiä vai kysyykö hän faktakysymyksiä. Haastatteluun valmistautuessa kysymysten suunnittelu on tärkeää. Ennen haastattelua kannattaa kirjoittaa peruskysymykset ylös, vaikka haastattelijalla ei haastattelussa niitä sellaisenaan käyttäisi. (Hyvärinen 2017, 25, 27, 29.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu ja melko avoin. Teemahaastattelussa on ideana, että haastattelu etenee tiettyjen ennalta päätettyjen teemojen sekä teemoihin liittyvien tarkentavien kysymysten avulla. Tällaisessa haastattelutavassa korostuvat ihmisten tulokset asioista sekä heidän asioilleen antamat merkitykset. Vaikka teemahaastattelu ei ole tiukasti strukturoitu, haastattelijalla ei voi mitään tahansa kysyä. Tärkeää on pyrkimys löytää tutkimuksen kannalta merkityksellisiä vastauksia, jotta vastaavat tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Teimme haastattelun aikaisemmin toteuttamamme kyselyn pohjalta. Haastattelussa keskustelimme kyselyissä selvinneistä vastauksista, joista olimme tehneet koontin, sekä tiimeille antamastamme vertaishavainnointitehtävästä. Haastattelu oli vapaamuotoinen, joten käytössämme oli ainoastaan kyselyjen koonti sekä sen perusteella syntyneet lisäkysymykset. Nauhoitimme haastattelun puhelimella, jotta pystyimme keskittymään paremmin. Kirjoitimme myöhemmin ylös haastattelusta tärkeimmät, kehittämistyömme kannalta olennaiset asiat, emmekä litteroineet haastattelua kokonaan.

Vertaishavainnointi

Vertaishavainnointia voidaan käyttää tiimissä ammatillisen kehityksen tukena. Vertaishavainnoinnissa on tarkoituksena, että yksi aikuinen ryhmästä havainnoi toisten ryhmän aikuisten toimintaa erilaisissa päiväkodin tilanteissa. Havainnoitavasta tilanteesta ja havainnoinnin kohteesta on sovittu etukäteen. Havainnoinnissa on tavoitteena kes-

kittyä yhteen havainnoitavaan asiaan kerrallaan. Vertaishavainnoinnin edellytyksenä on toimiva ja luottamuksellinen työympäristö, jotta menetelmä toimisi kannustimena myönteiseen muutokseen. (Ahonen 2017, 265-266.)

Kun kaikkia ryhmän aikuisia on havainnoitu saman asian tiimoilta, vertaishavainnoinnin tulokset puretaan yhdessä tiimissä. Kehityskohteet ja vahvuudet kirjataan ryhmän yhteiseksi. Palaute tulee antaa siten, että palautteen saajan on helppo ottaa se vastaan. Moralisoitua ja virheiden osoittelua tulisi välttää. Havaintojen purkamisen jälkeen käydään keskustelua teemaan liittyvistä tavoitteista, joita tiimi haluaa asettaa. Tavoitteet kirjoitetaan ylös, jolloin ne muuttuvat konkreettisiksi ja tiimin on helpompi sitoutua ja palata niihin yhä uudelleen. (Ahonen 2017, 265–266.)

Annoimme päiväkodin työtiimeille tehtäväksi kaksi vertaishavainnointitehtävää. Ensimmäiseksi tehtäväksi pyysimme tiimin jäseniä toteuttamaan vertaishavainnoinnin jossakin arkisessa tilanteessa, kuten ulkoilussa. Tarkoituksena oli havainnoida toisen työntekijän toimintaa vertaissuhteiden tukemisessa. Sovelsimme Liisa Ahosen teoksessa, Haastavat kasvatustilanteet, esittelemää vertaishavainnointimenetelmää ja teimme sen pohjalta lomakkeen vertaishavainnoinnin tueksi. Toisessa tehtävässä pyysimme työntekijöitä suunnittelemaan ryhmässä toimintatuokion, jossa lapset pääsevät harjoittelemaan sosiaalisia taitoja. Ryhmätilanteen aikana yksi työntekijöistä havainnoisi ohjaavaa työntekijää. Tehtävistä toteutui kuitenkin ainoastaan ensimmäinen tehtävä niukan aikataulun vuoksi.

Keskustelimme vertaishavainnointitehtävästä yhden sen suorittaneen henkilön kanssa teemahaastattelun yhteydessä. Muiden havainnoinnin tehneiden päiväkodin työntekijöiden palautteen saimme kirjallisesti.

5.3 Toiminnan dokumentointitavat ja tuotetut materiaalit

Kehittämistyön prosessin aikana syntyi monenlaista materiaalia, jonka pohjalta lähdimme työskentelemään.

Osallistuimme prosessin aikana palavereihin toimeksiantajan, sekä päiväkodin kasvattajien kanssa. Toimeksiantajan eli päiväkodin johtajan kanssa tapasimme kolme kertaa ja koko talon palavereihin osallistuimme kaksi kertaa. Näistä tapaamisista kirjoitimme palaverimuistioita, joita hyödynsimme kehittämistyötä tehdessämme.

Pyysimme henkilökuntaa kirjaamaan ylös kyselylomakkeen vastaukset. Kokosimme vastausten pohjalta taulukon, johon tiivistimme kaikkien ryhmien vastaukset teemoittain, esimerkiksi sosiaaliset taidot ja ryhmäytyminen. Taulukkoon kirjattujen vastausten pohjalta suunnittelimme haastattelukysymykset.

Haastattelussa äänitimme käymämme keskustelun päiväkodin työntekijän kanssa, jotta pystyimme täysin keskittymään haastattelutilanteeseen. Kuuntelimme haastattelun äänitteen jälkeenpäin, jolloin poimimme käymästämme keskustelusta kehittämistyömme kannalta keskeisimmät pääkohdat. Kirjasimme ne ylös tähän kehittämistyöhön.

Teimme päiväkodin henkilökunnan tueksi vertaishavainnointilomakkeen ja annoimme heille tehtäväksi hyödyntää sitä havainnoidessaan toistensa toimintaa lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Pyysimme heitä kirjaamaan havaintonsa paperille. Haastattelussa saimme kaikista tiimeistä kirjalliset vastaukset havainnointitilanteesta sekä palautteen annetusta tehtävästä. Haastatteluun osallistuneen työntekijän kanssa keskustelimme hänen toteuttamastaan havainnoinnista ja kahden toisen tiimin palautteen kävimme läpi myöhemmin ne lukien ja kirjasimme ne kehittämistyöhön.

5.4 Kehittämisaineiston analyysi

Näin jälkikäteen ajatellen, olisimme voineet kirjoittaa enemmän muistiinpanoja. Muistiinpanojen avulla olemme päässeet palaamaan palavereissa käsiteltyihin asioihin, joita emme olisi muuten muistaneet. Ne ovat olleet myös hyvä keino peilata, miten olemme onnistuneet toteuttamaan toimeksiantajan alkuperäisiä toiveita.

Kyselylomakkeemme oli mielestämme perusteellinen ja selkeä, mutta saamamme vastaukset eivät olleet niin laajoja, kuin olisimme toivoneet. Niiden pohjalta emme vielä saaneet tarpeeksi laajaa kuvaa kehittämistarpeesta. Tämän vuoksi teimme vielä teemahaastattelun, jossa tarkoituksena oli tarkentaa kyselyssä saamiamme vastauksia.

Teemahaastattelu oli mielestämme hyvä tapa avata kyselyiden vastauksia sekä käydä keskustellen läpi vertaishavainnointitehtävää. Saimme haastattelusta selkeämmät ja avaavammat vastaukset haluamiimme kysymyksiin, kuin mitä olisimme uudella tarkentavalla kyselylomakkeella saaneet. Haastattelun vastausten pohjalta saimme tarkennettua henkilöstön kehittämistarpeet lasten vertaissuhteiden tukemisessa, jolloin pystyimme aloittamaan kehittämistyön työstämistä ja materiaalipaketin suunnittelua.

Liisa Ahosen kirjan, Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja, pohjalta soveltamamme vertaishavainnointilomake palveli mielestämme hyvin tarkoitustamme kehittää henkilökunnan toimintaa ja osaamista. Vertaishavainnoinnin avulla kasvattaja pystyy paremmin keskittymään omaan toimintaansa ja rakentava palaute auttaa kehittämään kasvattajan työtä. Toivoimme aluksi, että vertaishavainnointi toteutettaisiin tiimeissä vuorotellen, mutta harmiksemme henkilökunnan ajanpuutteen sekä alkavan kesäloman vuoksi sovimme, että havainnointitehtävän toteuttaa jokaisesta tiimistä yksi pari. Teimme henkilöstölle aluksi kaksi vertaishavainnointitehtävää, joista vain toinen toteutui samasta syystä. Jos olisimme saaneet useammalta työparilta palautteen vertaishavainnointitilanteesta, olisimme voineet kehittää sitä mahdollisesti vielä paremmaksi. Olisimme toivoneet useampaa palautetta havainnointilomakkeen hyödyllisyydestä, jotta olisimme pystyneet arvioimaan sitä laadukkaammin.

Vaikka haastattelut ja kyselyt ovatkin tutkimusmenetelmiä, olivat ne olennaisia kehittämistyömme kannalta. Halusimme selvittää niiden avulla, mitä kehittämistarpeita tässä päiväkodissa on. Toimeksiantajalle tuottamamme materiaali ei olisi ilman kehittämistarpeiden selvitystä ollut juuri heidän tarpeisiinsa kohdennettu.

6 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

6.1 Kyselyn vastaukset

Tekemämme kysely oli jaettu kahteen osaan. Osat olivat: Lasten vertaissuhteiden tukeminen sekä työtiimin merkitys. Kyselylomakkeeseen vastasivat kolmen ryhmän kasvatustiimit yhdessä. Olimme perustelleet jokaisen kysymyksen teorialla kyselylomakkeeseen. Käytämme tässä luvussa lapsiryhmistä nimiä Lapsiryhmä 1, Lapsiryhmä 2 ja Lapsiryhmä 3. Lapsiryhmä 1 koostuu 1-4-vuotiaista lapsista, Lapsiryhmä 2 on 3-5-vuotiaita ja Lapsiryhmä 3 puolestaan 5-6-vuotiaat.

Sosiaalisten taitojen opettamiseen ja ryhmäytymiseen panostetaan lapsiryhmässä 1 paljon kauden alussa, sekä aina uuden lapsen aloittaessa. Heidän ryhmässään myös ylläpidetään ryhmäytymistä läpi vuoden. Sosiaalisten taitojen opettamista heillä toteutetaan myös esimerkiksi opettelemalla toisten nimet, opettelemalla odottamaan vuoroa sekä luomalla me-henkeä. Näitä he harjoittelevat laulujen ja leikkien kautta.

Lapsiryhmässä 2 käydään aamupiirissä päiväkodin sääntöjä läpi sekä järjestetään pienryhmiä, joissa kaverin saa otettua paremmin huomioon. Lapsia rohkaistaan leikkimään muidenkin, kuin aina saman kaverin kanssa, mutta annetaan myös mahdollisuus leikkiä yksinkin. Lelupäivinä lapset leikkivät eri kavereiden kanssa kuin yleensä.

Lapsiryhmässä 3 sosiaalisia taitoja opetetaan leikin, pelien, perushoitotilanteiden, draaman, kertomusten sekä ryhmätyöskentelyn kautta.

Lapsiryhmässä 1 yhdessä toimimista kaikkien lasten kaikkien lasten kanssa harjoitellaan vaihtuvissa pienryhmätilanteissa, jotta lapset eivät olisi aina saman kaverin kanssa. Vapaissa leikitilanteissa lapset saavat muodostaa omat vertaissuhteensa.

Lapsiryhmässä 2 lasten vertaissuhteita tuetaan olemalla lapselle tukena ja rohkaisemalla leikkimään muiden kanssa.

Lapsiryhmässä 3 lapsia ohjataan leikkimään monen kaverin kanssa, toimimaan ryhmässä, kannustamaan, rohkaisemaan sekä keskustelemaan.

Lapsiryhmässä 1 ryhmäytymistä tuetaan esimerkiksi aamulaululla ”Kuinka voit sä tänään”. Aamulaulun tiimoilta jokainen lapsi haluaa, nimet taputetaan ja tavutetaan, kaikki

kannustavat yhdessä ”hyvä” ja sanotaan siihen myös lapsen nimi. Ryhmän lapsilla on omat eläinkuvat, sillä lasten on helppo tuntea nämä ennen nimiä.

Lapsiryhmässä 2 siirtymätilanteet porrastetaan, pienryhmät muodostetaan iän mukaan ja toiminnassa on käytössä Kuttu-leikkiryhmä. Kuttu-lyhenne tulee sanoista kuvin tuettu leikki. Sen on tarkoitus tukea kielihäiriöisten tai monikulttuuristen lasten kommunikaatio-, vuorovaikutus- ja leikkitaitoja. (ELLI Early Learning Oy 2019.)

Lapsiryhmässä 3 ryhmäytymistä edesautetaan tutustumisleikeillä kauden alussa, yhteisillä kokoontumisilla, kehumisella ja kaverin kannustamisella sekä yhteisleikeillä. Uutta kesken toimintakauden aloittavaa lasta autetaan pääsemään osaksi ryhmää tutustumisleikkien avulla, häntä ohjataan leikkeihin ja muita lapsia kannustetaan ottamaan positiivinen asenne tulokasta kohtaan.

Lapsiryhmässä 1 lapsia havainnoidaan jatkuvasti yleisellä tasolla huomioiden lapsen ikä. Vuorovaikutustilanteissa kasvattajan tukea tarvitaan oikeastaan kaikissa vuorovaikutustilanteissa, tässä myös lapsen ikä huomioiden.

Lapsiryhmässä 2 oltiin sitä mieltä, että kasvattajan tukea ja ohjausta tarvitaan riitatilanteissa. Myös ujoja ja arkoja lapsia täytyy tukea.

Lapsiryhmässä 3 on käytössä lasten havainnointiin vihko ja lapsista otetaan valokuvia. Kasvattajat puuttuvat ja tukevat lasten vuorovaikutustilanteita ennakoivasti sekä riitatilanteissa.

Lapsiryhmässä 1 yhteisleikkiä tuetaan leikkimällä pienryhmissä sekä antamalla lasten leikkiä omien toiveiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaisesti.

Lapsiryhmässä 2 sekä lapsiryhmässä 3 lasten yhteisleikkiä tuetaan järjestämällä mahdollisuuksia ja aikaa leikkiin.

Lapsiryhmässä 1 panostetaan aikuisen läsnäoloon kiusaamisen ehkäisemiseksi. Tiimin mielestä suunnitelmallisuus kaverisuhteissa ja niiden harjoittelussa on tärkeää. Kiusaamistilanteisiin puututaan heti ja tilannetta käydään läpi kysymällä lapselta: ”Mikä tilanteessa ei ollut oikein?” ”Miltä kaverista tuntuu?” ”Miltä sinusta tuntuu?”. Tällaiset kysymykset auttavat lasta sanoittamaan tilanteessa tuntemiaan tunteita. Ryhmässä harjoitellaan lisäksi anteeksi pyytämistä ja anteeksi antamista.

Lapsiryhmässä 2 kiusaamisen ehkäisemiseksi kerrataan sääntöjä ja kiusaamista tapahtuessa aikuinen menee selvittämään tilannetta ja asiasta keskustellaan.

Lapsiryhmässä 3 ehkäistään syrjintää, yksinäisyyttä, vetäytymistä sekä kiusaamista keskustelemalla, ennakoimalla, havainnoimalla sekä näytelmillä, lauluilla ja kertomuksilla, antamalla palkkioita onnistumisesta ja myös aikuisen läsnäololla tilanteissa. Kiusaamista tapahtuessa siihen puututaan ja selvitetään mitä tapahtui ja siitä keskustellaan sekä otetaan myös vanhemmat mukana keskusteluun, mikäli tarve vaatii.

Lapsiryhmässä 1 hyvää ja turvallista ilmapiiriä luodaan noudattamalla rutiineja, olemalla aidosti läsnä sekä kannustamalla. Myös yhdessä laaditut säännöt auttavat ylläpitämään tätä hyvää ja turvallista ilmapiiriä.

Lapsiryhmässä 2 puolestaan luodaan me-henkeä yhteisleikeillä ja lauluilla. Turvallista ja hyvää ilmapiiriä tuetaan omilla lokeroilla ja istumapaikoilla sekä tuntemalla lasten yksilölliset tarpeet.

Lapsiryhmässä 3 turvallista ja hyvää ilmapiiriä tuetaan ottamalla kaikki huomioon, kunnioittamalla toisia, sekä toimimalla tasa-arvoisesti. Yhteishenkeä tukee puolestaan me-kehuminen ja yhdessä tekeminen.

Lapsiryhmässä 1 koetaan, että positiivista palautetta on helppo antaa, kunhan vain muistaa. Heillä rakentavan palautteen antoa vielä harjoitellaan sillä tiimin jäsenet vaihtuvat usein. Pitää tuntea toinen hyvin, jottei kumpikaan tulkitse tai ymmärrä saamaansa palautetta väärin.

Lapsiryhmissä 2 ja 3 on helppo antaa kaikenlaista palautetta ja asioista keskustellaan.

Jokaisessa ryhmässä toimitaan melko samoin. Tiimeissä on tiimisopimukset ja talon sisällä on ajan myötä muodostuneita toimintatapoja. Tiimissä arvioidaan toimintaa ja pidetään viikoittain tiimipalavereja. Talonpalavereissa käydään laajemmin koko päiväkofoidin asioita.

Lapsiryhmässä 1 ei ole suunnitelmallista havainnointia, mutta he saattavat kommentoida jotain hyvin mennyttä asiaa tai pohtia pitäisikö jotain tehdä toisin.

Lapsiryhmässä 2 ei ehditä havainnoimaan.

Lapsiryhmässä 3 ei ole järjestetty erikseen mitään havainnointitilanteita vaan he havainnoivat toiminnassa ja keskustelevat toisen osapuolen kanssa tarvittaessa.

Aihe	Lapsiryhmä 1	Lapsiryhmä 2	Lapsiryhmä 3
Lasten sosiaalisten taitojen opettaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Lasten ryhmäytymisen kauden alussa, sekä aina uuden lapsen aloittaessa • Ylläpidetään ryhmäytymistä läpi vuoden. • Opetellaan toisten nimet, opetellaan odottamaan vuoroa sekä luodaan mehenkeä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Järjestetään pienryhmiä, joissa kaverin saa otettua paremmin huomioon. • Rohkaistaan lapsia leikkimään muidenkin, kuin aina saman kaverin kanssa. Mahdollisuus yksinleikkiin. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalisia taitoja opetellaan leikin, pelien, perushoitotilanteiden, draaman, kertomusten sekä ryhmäytöskentelyn kautta.
Lasten vertaissuhteiden tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Harjoitellaan vaihtuvissa pienryhmätilanteissa yhdessä toimimista kaikkien kanssa, ei vain parhaan kaverin kanssa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan lasten vertaissuhteita olemalla lapselle tukena ja rohkaisemalla leikkimään toisten kanssa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ohjataan lapsia leikkimään monen kaverin kanssa, toimitaan ryhmässä, kannustetaan ja rohkaistaan sekä keskustellaan.
Ryhmäytyminen	<ul style="list-style-type: none"> • Aamulaulu. • Omat eläinkuvat jokaisella lapsella. 	<ul style="list-style-type: none"> • Porrastetaan siirtymätilanteet, pienryhmät muodostetaan iän mukaan. • Kuttu-leikkiryhmä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ryhmäytymistä edesautetaan tutustumisleikeillä, yhteisillä kokouksilla ja kehumisella. • Uutta kesken toimintakauden aloitettavaa lasta autetaan pääsemään

			osaksi ryhmää tutustumisleikkien avulla, häntä ohjataan leikkeihin ja muita lapsia kannustetaan ottamaan positiivinen asenne tulokasta kohtaan.
Lasten havainnointi	<ul style="list-style-type: none"> Lapsia jatkuvasti yleisellä tasolla huomioiden lapsen ikä. Vuorovaikutustilanteissa kasvattajan tukea tarvitaan oikeastaan koko ajan. 	<ul style="list-style-type: none"> Kasvattajan tukea ja ohjausta tarvitaan riitatilanteissa. Ujoja ja arkoja lapsia täytyy tukea. 	<ul style="list-style-type: none"> Lasten havainnointiin on käytössä vihko ja he ottavat valokuvia. Kasvattajat puuttuvat ja tukevat lasten vuorovaikutustilanteita ennakkoivasti sekä riitatilanteissa.
Yhteisleikin tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> Yhteisleikkiä tuetaan leikkimällä pienryhmissä sekä antamalla lasten leikkiä omien toiveiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsille annetaan rauha ja mahdollisuus leikkiä. Ryhmän yhtenä teemana on pitkäkestoinen leikki. 	<ul style="list-style-type: none"> Lasten yhteisleikkiä tuetaan järjestämällä mahdollisuuksia ja aikaa leikkiin.
Kiusaamisen ehkäisy	<ul style="list-style-type: none"> Suunnitelmallisuus kaverisuhteissa ja niiden harjoittelussa on tärkeää 	<ul style="list-style-type: none"> Kiusaamisen ehkäisemiseksi kerrotaan sääntöjä ja kiusaamista tapahtuessa aikuinen menee 	<ul style="list-style-type: none"> Kiusaamista ehkäistään keskustelemalla, ennakoimalla, havainnoimalla sekä näytelmillä, lauluilla ja

	<p>kiusaamisen ehkäisyn kannalta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiusaamistilanteisiin puututaan heti ja tilannetta käydään läpi sanoittamalla lapsen tunteita. • Harjoitellaan anteeksipyytämistä ja anteeksi antamista. 	<p>selvittämään tilannetta ja asiasta keskustellaan.</p>	<p>kertomuksilla sekä aikuisen läsnäololla tilanteissa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiusaamista tapahtuessa siihen puututaan ja selvitetään mitä tapahtui ja siitä keskustellaan.
Hyvä ilmapiiri sekä me-henki	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvää ja turvallista ilmapiiriä luodaan noudattamalla rutiineja sekä yhdessä laadittuja sääntöjä ja olemalla aidosti läsnä sekä kannustamalla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Me-henkeä luodaan yhteisleikeillä ja lauluilla. Turvallista ja hyvää ilmapiiriä tuetaan omilla lokeroilla ja istumapaikoilla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turvallista ja hyvää ilmapiiriä tuetaan ottamalla kaikki huomioon, kunnioittamalla toisia, sekä toimimalla tasa-arvoisesti.
Palautteen antaminen työyhteisössä	<ul style="list-style-type: none"> • Positiivista palautetta on helppo antaa, kunhan vain muistaa. • Rakentavan palautteen antoa vielä harjoitellaan sillä tiimin jäsenet vaihtuvat usein. 	<ul style="list-style-type: none"> • Helppo antaa kaikenlaista palautetta ja asioista keskustellaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Helppo antaa kaikenlaista palautetta ja asioista keskustellaan.

Työyhteisön pelisäännöt	<ul style="list-style-type: none"> • Tiimeissä on tiimiso- pimukset ja talon sisällä on ajan myötä muodostuneita toimintatapoja. • Tiimissä arvioidaan toimintaa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteisesti sovitut toimintatavat, joita arvioidaan. • Tiimipalaveri ja talon palaveri pidetään kerran viikossa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiimissä on tehty tiimisopimus.
Toisten kasvattajien havainnointi	<ul style="list-style-type: none"> • Ei käytössä suunnitelmallista havainnointia, mutta työntekijät saattavat kommentoida jotain hyvin mennyttä asiaa tai pohtia pitäisikö jotain tehdä toisin. 	<ul style="list-style-type: none"> • Havainnointia ei ehdi toteuttamaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei ole järjestetty erikseen mitään havainnointitilanteita vaan havainnointi toteutuu toiminnassa ja keskustellessa toisen osapuolen kanssa tarvittaessa.

6.2 Teemahaastattelun tulokset

Haastatteluun oli tarkoitus osallistua kaikki vertaishavainnointitehtävän tehneet, mutta aikataulun ja jo alkaneiden kesälomien vuoksi siihen osallistui yksi varhaiskasvatuksen opettajista, joka välitti meille myös muiden työntekijöiden vertaishavainnoinnin tulokset ja kokemukset. Haastattelussa myös halusimme tarkennusta kyselyihin saamiimme vastauksiin. Keskustelimme vertaishavainnointitehtävästä yhden työntekijän kanssa haastattelun aikana ja muilta tehtävään osallistuneilta saimme kirjallisen palautteen.

Kyselyn tarkennukset

Sosiaalisia taitoja päiväkodissa opetetaan muun muassa arki- sekä konfliktitilanteissa. Aikuinen puuttuu tilanteeseen, jos lapset eivät pysty olemaan yhdessä. Aikuisen kanssa

ratkaistaan yhdessä riitatilanteet, kuten kahden lapsen halutessa saman lelun. Sosiaalisia taitoja opetetaan myös esimerkiksi nukketeatterin kautta upottamalla opetuksen saatuun.

Haastattelussa keskustelimme, miten kasvattajat tukevat lasten vertaissuhteita päiväkodissa. Haastateltava kertoi, että aikuiset yrittävät muodostaa erilaisia leikkiryhmiä perjantain lelopäivän yhteydessä sen mukaan, millaisia leluja kukakin on tuonut sekä vaihtamalla leikkikaveria. Arkoja lapsia pitää auttaa yhdessä aikuisen kanssa pääsemään mukaan leikkiin ja ehdottaa esimerkiksi, mitä lapsi voisi tehdä leikissä. Aikuinen voi aluksi olla leikissä mukana tarkkailemassa, että kaikki ovat mukana leikissä. Leikin alkaessa sujumaan aikuinen voi jättäytyä pois leikistä.

Päiväkodin pienryhmätoiminnasta haastateltava kertoi, että lapsiryhmissä on kiinteät pienryhmät, joiden kanssa pidetään toimintaa 2-3 kertaa viikossa. Lelopäivinä pienryhmiä sekoitetaan. Jumppapäivinä 1 pienryhmä jumppaa kerrallaan ja loppuja pienryhmiä sekoitetaan vuoroaan odotellessa, pelaamaan tai jatkamaan kesken jääneitä hommia. Ulkoilun yhteydessä kaverit sekoittuvat, sillä pienryhmät ulkoilevat samaan aikaan.

Haastateltava työntekijä kertoi sosiaalisten taitojen opettamiseen liittyen, että heillä on käytössään Kuttu-leikkiryhmä lasten ryhmäytymisen tueksi. Uuden lapsen aloittaessa lapset esittelevät itsensä aamupiirissä uudelle lapselle. Se toimii myös harjoituksena kaikille lapsille, sillä itsensä esitteleminen vaatii lapsilta rohkeutta. Yhdessä lasten kanssa pohditaan, mitä uuden lapsen kanssa voisi tehdä esimerkiksi ulkona. Usein joku vanhemmista lapsista myös huolehtii ja esittelee uudelle lapselle päiväkodin paikkoja ja leluja. Syksyisin uuden ryhmän alkaessa muodostua aletaan opettelemaan lasten nimiä ja leikitään nimileikkejä, esimerkiksi Kim-leikkiä ja pallon heittelyä.

Lasten yhteisleikkiä tuetaan päiväkodissa luomalla lapsille tila ja toiminta, jossa muun muassa pienryhmissä päästään rauhassa toimimaan. Koko talon kehittämistehtävä on pitkäkestoiseen leikkiin panostaminen. Lapsille pyritään luomaan mahdollisuus leikin jatkumiselle eikä sitä tarvitse esimerkiksi aamupalan takia siivota pois. Leikki ei useinkaan myöhemmin enää jatku, mutta siihen on kuitenkin mahdollisuus. Leikin jatkumista tuetaan leikin keston mukaan.

Kiusaamistilanteita, torjutuksi tulemista, yksinäisyyttä ja vetäytymistä ehkäistään päiväkodissa papunetistä saatujen kuvien avulla. Kuvien avulla voidaan sanoa esimerkiksi, että toisen leikkiä ei saa rikkoa tai toista lasta ei saa tukistaa. Draaman keinoja käytetään esimerkiksi näyttämällä tilanne, jossa kiusataan hiekkalaatikolla. Lapset usein

tietävät miten ei saa toimia, mutta tilanteessa tunteiden ottaessa vallan on vaikea hillitä itseään.

Kysyimme, miten päiväkodissa luodaan hyvää ja turvallista ilmapiiriä, miten lasten me-
tunnetta ja sen kehittymistä tuetaan sekä miten vuorovaikutusta ja lasten välistä luotta-
musta tuetaan. Haastateltava kertoi, että lapset täytyy tuntea hyvin ja se vaatii hyvää
yhteistyötä vanhempien kanssa. Vanhemmille kerrotaan pienetkin asiat lapsen päivästä
päiväkodissa. Lapsen kanssa täytyy muodostaa luottamukselliset välit, jotta lapsi uskal-
taa kertoa ajatuksiaan aikuiselle.

Keskustelimme haastateltavan kanssa myös tiimien toiminnasta. Haastateltava koki, että
työyhteisössä on helppo sanoa suoraan ja huumori auttaa myös ikävimmissäkin asioissa
paljon. Tiimisopimuksessa puhutaan palautteen antamisesta ja tiimit ovat vastanneet,
että palautetta saa kysyäessä. Arjen touhussa ei tule annettua toisen ansaitsemaa kii-
tosta. Palautetta ei oikein tule annettua muuta kuin tiimipalaverissa muistettaessa. Kehut
eivät myöskään ole yleisiä tässä työyhteisössä. Kaikilla tiimeillä on tehty omat tiimisopi-
mukset, joiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä. Tiimisopimuksessa ase-
tettuja tavoitteita ei aina ole saavutettu. Vertaishavainnointia ei ole työyhteisössä käy-
tetty.

Vertaishavainnoinnin tulokset

Tässä kappaleessa käymme läpi haastateltavan työntekijän kokemuksia ja ajatuksia ver-
taishavainnointiin liittyen. Lisäksi saimme kahden muun vertaishavainnoinnin tehneen
työntekijän palautteen paperilla.

Vertaishavainnointitehtävän kasvattaja koki aluksi rasitteena, sillä vastaavia tehtäviä teh-
dään tosi harvoin. Hän koki myös mielenkiintoisena nähdä, miten joku toinen suhtautuu
erilaisiin tilanteisiin esimerkiksi kyseisessä pihaleikissä ja mitä asioita huomaa tai jää
huomaamatta.

Kasvattaja kertoi, että vertaishavainnoinnin jälkeen ei pidetty mitään palautehetkeä ha-
vainnoitavan kanssa. Hän kokee, että työyhteisössä ei olla hyviä antamaan palautetta
eikä se täten toteudu. Havainnointi on kuitenkin ollut pöydällä, mutta haastateltava työn-
tekijä ei ollut tietoinen, onko havainnoitu työntekijä tutustunut siihen.

Kasvattaja kertoi kokevansa, että positiivista palautetta on kiva antaa ja saada, mutta
sellaiseen löytyy harvoin sopivaa hetkeä hektisen aikataulun vuoksi. Toista havain-
noidessa on törkeä korostaa myös positiivisia asioita. Käytännössä tulee enemmän ti-

lanteita, joissa huomaa työkaverin hoitaneen tilanteen tosi hyvin, mutta siitä tulee harvemmin kuitenkin sanottua. Lasten päiväunien aikana tiimien kesken yleensä raportoidaan päivän tapahtumista, joten siihen voisi mahdollisesti ottaa aikaa myös palautteen antamiselle. Työntekijä kokee palautteen antamisen tärkeänä ja sen johdosta voidaan kehittää omaa ja tiimin toimintaa vertaissuhteiden tukemisessa. Hän toivoisikin palautteen antamisen tueksi jotakin konkreettista menetelmää, joka voisi toimia rohkaisuna antaa myös positiivista palautetta.

Tekemäämme materiaaliin haastateltava työntekijä toivoi menetelmiä vertaissuhteiden tukemiseksi eri ikäisille lapsille. Erityisesti haastateltava toivoi konkreettisia ja yksinkertaisia tutustumis- ja ryhmäytymisleikkejä, joita pystyy toteuttamaan spontaanisti ilman suuria valmisteluja, sillä valmisteluajasta puutetta. Leikit voisivat olla toteutettavissa ilman materiaaleja tai sellaisia, joihin voi vain napata jotain kuvia tai leluja käyttöön.

Tiimityön kehittämiseen liittyen haastateltava toivoi vinkkejä tiimin vuorovaikutukseen sekä siihen, miten palautetta voitaisiin antaa helpommin. Hän toivoi vinkkejä muun muassa avoimen ja luotettavan ympäristön luomiseksi. Haastateltava kuitenkin painotti toivovansa materiaalin paneutuvan pääasiassa vertaissuhteiden tukemiseen ja lapsiin.

Paperilla saimme kahden muun vertaishavainnointia kokeilleen varhaiskasvattajan palautteet tehtävästä. Ensimmäinen kirjallinen palaute: Tilanne ei tuntunut aidolta ulkoilulta, sillä suurin osa lapsista oli jo lomalla. Oli kuitenkin mielenkiintoista seurata niin sanotusti ulkopuolisena toisen kasvattajan toimintaa ja toimintatapoja. Vertaishavainnointia olisi myös ehkä helpompi toteuttaa ryhmässä, jossa aikuiset olisivat vakituisia tai pidempää sijaisuutta tekeviä. Toisaalta päivittäisessä toiminnassakin näkee ja huomioi toisten aikuisten toimintatapoja ja saattaa napata itselle toimivia tapoja eri tilanteissa.

Toinen kirjallinen palaute: Työn arviointi on kehittävää koko työyhteisölle, mutta siihen pitäisi varata kunnolla aikaa ja työyhteisön pitäisi olla sitoutunut asiaan. Arviointi ei saa olla pakollista, vaan työntekijöiltä pitäisi kysyä, haluavatko he tehdä näitä tehtäviä. Jos näitä pitää tehdä muiden töiden kustannuksella ja pakonomaisesti, ei tästä ole mitään hyötyä työyhteisölle.

6.3 Tulosten yhteenveto

Kyselyssä selvisi, että jokaisessa ryhmässä on otettu hyvin huomioon lasten sosiaalisten taitojen opettaminen. Lasten vertaissuhteita tuetaan myös monipuolisesti, mutta

haastattelussa tuli ilmi, että päiväkodissa on tarvetta konkreettisille ja yksinkertaisille tutustumis- ja ryhmäytymisleikeille, joita pystyy toteuttamaan spontaanisti ilman suuria valmisteluja, sillä valmisteluajasta on puutetta. Myös kyselyn vastauksista tuli ilmi, että tarvetta olisi ryhmäytymisleikeille alle 5-vuotiailla.

Suurin kehittämistarve löytyi lasten suunnitelmallisesta havainnoimisesta. Sitä ei ainaakaan kyselyn perusteella tehdä lainkaan alle 5-vuotiaiden ryhmissä. Näissä ryhmissä havainnoiminen on jäänyt yleiselle tasolle. 5-6-vuotiaiden ryhmässä mainittiin olevan havainnoimiseen tarkoitettu vihko.

Lasten välisten vuorovaikutustilanteiden tukemisesta mainittiin riitatilanteisiin puuttuminen sekä yhdessä ryhmässä ujojen ja arkojen lasten tuen tarve. Ujompien lasten tukemiseen tarvitaan lisää keinoja.

Päiväkodissa lasten yhteisleikkiä tuetaan antamalla lapsille tilaa sekä aikaa leikkiä ja mahdollistetaan myös pitkäkestoinen leikki. Lasten annetaan leikkiä omien mielenkiinnonkohteidensa mukaisesti. Päiväkodissa on myös koko talon kehittämistehtävänä pitkäkestoinen leikki, jolloin lapsille annetaan mahdollisuus jatkaa samaa leikkiä myöhemmin, eikä sitä tarvitse siivota pois. Pitkäkestoiseen leikkiin ja lasten välisiin leikitilanteisiin on tärkeää panostaa, joten on hyvä, että se on otettu kehittämistehtäväksi tässä päiväkodissa.

Päiväkodilla on kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Kiusaamistilanteisiin puututaan aina heti ja sanoitetaan lasten tunteita tilanteissa. Myös anteeksiantamista opetellaan ryhmissä ja kerrataan sääntöjä. 5-6-vuotiaiden ryhmässä on myös käytössä erilaisia menetelmiä kiusaamisen ehkäisemiseksi. Päiväkodissa on panostettu selvästi kiusaamisen ehkäisyyn, emmekä löytäneet tästä kehittämisen tarvetta.

Päiväkodissa luodaan turvallista ilmapiiriä yhteisellä toiminnalla, kuten leikeillä ja lauluilla sekä rutiineilla. Tasa-arvoinen toiminta, sekä kaikkien lasten kunnioittaminen vahvistavat me-henkeä ryhmissä. Kasvattajat ovat läsnä aidosti sekä kannustavat lapsia. 1-4-vuotiaiden ryhmässä ei ollut mainintaa, onko heillä mitään koko ryhmän yhteisiä leikkejä. Tästä osa-alueesta ei löytynyt suurempaa kehittämistarvetta.

Kyselyn perusteella päiväkodin kaikissa tiimeissä on helppo antaa palautetta työkavereille ja olla eri mieltä. Haastattelussa kuitenkin selvisi, että palautteen anto on yksi suurimmista haasteista työyhteisössä. Palautteen antamiselle ei löydy päiväkodin arjessa sopivaa hetkeä. Positiivinenkin palaute jää vähäiseksi. Haastateltava toivoikin vinkkejä

tiimin vuorovaikutuksen toiminnan parantamiseen sekä palautteen antamisen helpottamiseen. Tässä olisikin paljon kehitettävää, mutta tässä työssä keskitymme enemmän lasten vertaissuhteiden kehittämiseen.

Teimme kehittämistyömme tuotokseen vertaishavainnointimenetelmän, jonka avulla työntekijät voivat kehittää omaa toimintaansa ja harjoitella palautteen antoa havainnoinnin avulla. Vertaishavainnointitehtävästä saamamme palautteen perusteella tiimin jäsenten on hankala antaa palautetta työkavereiden toiminnasta. Missään tämän päiväkodin tiimissä ei ole suunnitelmallisesti havainnointi työkaverin toimintaa, ennen antamaamme tehtävää. Kyselyn vastausten perusteella he ovat vain yleisellä tasolla havainnoineet toisten toimintaa ja saattaneet kommentoida jotain hyvin mennyttä tilannetta tai pohtineet pitäisikö jotain tehdä toisin. Tavoitteenamme onkin tuoda vertaishavainnointimenetelmä työyhteisön säännölliseen käyttöön, sillä lastenkin kannalta on tärkeä pohtia ja kehittää omaa sekä tiimin toimintaa.

Kaikissa tiimeissä on tiimisopimukset, joita arvioidaan säännöllisesti yhdessä tiimin kanssa. Tiimisopimuksessa asetettuja tavoitteita ei haastateltavan mukaan aina kuitenkaan saavuteta. Talossa on myös ajan myötä muodostuneita toimintatapoja. Päiväkodin toimintatapoja olisi hyvä käydä säännöllisesti läpi sekä tarvittaessa kehittää niitä ajankohtaisiksi.

Löytämämme kehittämisen kohteet

Kyselyn ja haastattelun vastausten perusteella kehittämiskohteita löytyy muutamia. Tarve olisi konkreettisille tutustumis- ja ryhmäytymisleikeille, jotka eivät vaadi esivalmistelua. Lasten suunnitelmallinen havainnointi näyttäisi olevan suurin kehittämistarve päiväkodissa, sillä se toteutuu kyselyn mukaan ryhmissä vain yleisellä tasolla. Lisäksi ujompien lasten tukemiseen tarvittaisiin lisäkeinoja. Kehittämisen tarvetta löytyi myös tiimien sisäisessä vuorovaikutuksessa sekä palautteen antamisessa.

6.4 Kehittämistyön tuotos

Kehittämistyön tuotoksena teimme henkilökunnalle materiaalipaketin, jota he voivat hyödyntää lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Materiaalipaketin nimeksi tuli ”Lasten vertaissuhteiden tukeminen. Materiaalipankki lasten vertaissuhteiden tukemiseksi.”

Aloimme suunnittelemaan materiaalipakettia saamiemme kehittämismenetelmien tulosten ja selvittämiemme kehittämistarpeiden pohjalta. Kyselimme myös tapaamisten aikana henkilökunnan toiveita, mitä he haluaisivat materiaalin sisältävän.

Päiväkodin henkilökunta toivoi, että materiaalipaketin harjoitukset voisi jaotella eri-ikäisillä lapsille omiin osiin. He kokivat vaikeaksi, että suurin osa harjoituksista on yleensä suunniteltu isommille lapsille ja niiden muokkaaminen ja soveltaminen pienimpien lasten käytettäviksi jää työntekijän tehtäväksi, sillä heille suunniteltuja valmiita harjoituksia on tosi vähän. Lisäksi teemahaastattelussa haastateltava toivoi, että materiaalissa voisi olla käytännön vinkkejä henkilökunnan väliseen palautteen antamiseen sekä konkreettisia harjoituksia lasten vertaissuhteiden tukemiseen, joihin ei tarvitse käyttää paljoa materiaaleja ja jotka pystytään toteuttamaan milloin vain tilanteesta riippumatta.

Kyselyssä ja haastattelussa selvisi keskeisimmät kehittämistarpeet, joihin keskityimme henkilökunnan työn kehittämisessä sekä materiaalin kokoamisessa. Keskeisimpiä kehittämistarpeita olivat lasten suunnitelmallinen havainnointi, ujompien lasten tukemiseen lisäkeinoja, tiimien sisäinen vuorovaikutus ja palautteen antaminen sekä konkreettiset harjoitukset ilman välineitä.

Jaoimme materiaalissa löytyvät harjoitukset kolmeen ikäryhmään, 1-3 vuotiaille, 3-5 vuotiaille sekä 5-6 vuotiaille. Lisäksi jaoimme jokaisessa ikäryhmässä olevat harjoitukset tutustumis-, ryhmäytymis- sekä kaveriharjoituksiin. Pyrimme tekemään harjoituksista helposti toteutettavia ja sovellettavia eri ikäisille. Harjoitukset ovat sovellettavissa, vaikka ne onkin jaoteltu ikäryhmittäin.

Käytännön harjoitusten lisäksi materiaalista löytyy Suomen mielenterveys ry:n kaveritaitokortit. Näitä kaveritaitokortteja voi hyödyntää yhdessäolon ja sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Niiden avulla voidaan käydä läpi erilaisia ristiriitatilanteita ja pohtia, miten erilaisissa tilanteissa kuuluisi toimia. Koimme, että kaveritaitokorteista on hyötyä päiväkodin lasten vertaissuhteiden harjoittelun, jonka takia halusimme tuoda ne tähän materiaaliin.

Lasten vertaissuhteiden havainnoinnin tueksi olemme koonneet apukysymyksiä, joita kasvattajat voivat hyödyntää. Kysymyksistä voi poimia tiettyyn havainnointitilanteeseen sopivimmat. Toivomme, että näiden kysymysten avulla lasten havainnointi lisääntyisi työyhteisössä ja selkeyttää kasvattajille, mitä tilanteessa voisi havainnoida.

Materiaalipaketissa on yhtenä osana Liisa Ahosen kirjan, Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja (2017), pohjalta tekemämme vertaishavainnointilomake. Sen tarkoituksena on, että henkilökunta havainnoi toistensa toimintaa lasten välisten vertaissuhteiden tukemisessa. Vertaishavainnointilomakkeeseen olemme koonneet apukysymyksiä, joita suosittelemme käyttämään havainnoin tukena. Kysymykset on koottu niin, että työntekijän osaamista voidaan käydä kokonaisvaltaisesti läpi keskittyen lasten vertaissuhteiden tukemiseen. Tätä menetelmää suosittelemme käyttämään oman ammatillisen kehityksen tukena sekä palautteenannon harjoitteluun.

Materiaalin loppuksi olemme koonneet aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, jonka koemme hyödylliseksi lasten vertaissuhteiden tukemisessa kasvattajille. Kyseistä kirjallisuutta olemme hyödyntäneet tätä kehittämistyötä tehdessämme sekä käytännössä työelämässä varhaiskasvatuksessa.

Toivomme, että materiaalista on apua kasvattajien tärkeässä työssä lasten vertaissuhteiden tukemisessa ja he voivat hyödyntää sitä ja hakea siitä vinkkejä oman työnsä tueksi. Toivomme myös, että materiaalin pohjalta lasten havainnointi lisääntyisi ja tulisi osaksi tämän päiväkodin arkea.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

7.1 Tulosten tarkastelu suhteessa tavoitteisiin, kehittämistehtävään ja tietoperustaan

Kehittämistehtävämme tavoitteena oli kehittää ja vahvistaa varhaiskasvattajien vuorovaikutuksen osaamista päiväkodin lapsiryhmien lasten vertaissuhteiden tukemiseksi ja ryhmän yhtenäistämiseksi. Halusimme osallistaa henkilöstöä havainnoimaan ja reflektoidaan sekä omaa että toistensa toimintaa peilaten sitä lasten vertaissuhteiden tukemiseen. Tavoitteemme saavuttamiseksi käytimme seuraavia kehittämis- sekä osallistamismenetelmiä: kyselylomaketta, teemahaastattelua ja vertaishavainnointia. Näiden avulla selvitimme keskeisimmät kehittämistarpeet aiheeseen liittyen, joiden pohjalta lähdimme työstämään kehittämistyötä. Kyselylomakkeesta saamamme tulokset jäivät mielestämme liian niukoiksi, että olisimme siitä pystyneet arvioimaan henkilöstön kehittämistarpeet. Tämän vuoksi kyselylomakkeesta saatujemme tulosten pohjalta sekä vertaishavainnointitehtävää käsitelläksemme toteutimme teemahaastattelun, jossa halusimme konkretisoida kehittämistarpeet sekä henkilökunnan toiveet tekemäämme materiaalipankkiin liittyen. Lisäksi osallistuimme henkilökunnan palaveriin, joissa keskustelimme kehittämistyöstä ja pyysimme henkilökunnan palautetta sekä ajatuksia ja toiveita kehittämistyöhön liittyen.

Tavoitteenamme oli luoda päiväkodin henkilökunnasta ydinryhmä, johon kuuluisi jokaisesta lapsiryhmästä yksi varhaiskasvatuksen opettaja. Tämän ydinryhmän jäsenten toivoimme toteuttavan tekemämme vertaishavainnointitehtävän sekä osallistuvan teemahaastatteluun. Emme onnistuneet luomaan ydinryhmää varhaiskasvatushenkilöstöstä, mutta saimme kuitenkin sovittua, että jokaisesta lapsiryhmästä yksi työpari tekee vertaishavainnointitehtävän. Henkilöstön ajanpuutteen sekä kesälomien vuoksi haastatteluun osallistui vain yksi päiväkodin työntekijöistä, 3-5 vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettaja. Muiden kahden työntekijän vertaishavainnointipalautteen saimme kirjallisena. Olisimme kuitenkin toivoneet, että haastattelu olisi pystytty toteuttamaan kaikkien kolmen työntekijän kanssa, sillä nyt haastattelussa saimme tulokseksi vain yhden työntekijän näkökulman.

Varhaiskasvattajilla on tärkeä rooli lasten sosiaalisten taitojen tukemisessa ja kehittämisessä. Lapset keksivät keinoja selvittää erilaisista sosiaalisista tilanteista, mutta eivät itse pysty aina löytämään tilanteeseen sopivaa ja hyväksyttävää keinoa. (Keltikangas-

Järvinen 2010, 23–24.) Sosiaaliset tilanteet kuormittavat lasta ja hän tarvitsee aikuisen tukea, ohjausta sekä opetusta tunnesäätelytaitojensa kehittämiseksi. (Ladd, Birch & Buhs 1999, Revon 2013, 119 mukaan.) Kehittämistarpeita selvittäessämme ilmeni, että kasvattajilla on käytössä joitakin tapoja sosiaalisten taitojen tukemisessa, mutta oman toiminnan reflektointi ja palautteen antaminen työyhteisössä jää vähäiseksi. Jotta lapsiryhmien aikuiset voisivat olla paremmin tietoisia, millaisissa tilanteissa ja miten lasten sosiaalisia taitoja tulisi tukea, annoimme heille tehtäväksi havainnoida toistensa toimintaa käyttäen tekemäämme vertaishavainnointilomaketta. Lasten havainnoinnin lisäksi on tärkeä myös havainnoida ja reflektoida omaa toimintaa, jotta löydetään omat kehittämisskohteet lapsiryhmän sosiaalisten taitojen tukemisessa. Vertaishavainnoinnin tarkoituksena oli yhdessä pohtia ja reflektoida kasvattajan työtappaa ja löytää siitä mahdolliset kehittämiskohteet sekä mahdolliset positiiviset toimintatavat omassa toiminnassa. Tarkoituksena ei ole etsiä negatiivista ja nolata, vaan kehittää omaa työtään kohti laadukkaampaa kasvatustyötä. Mielestämme vertaishavainnointilomake ja sen käyttö oman toiminnan reflektoisessa on tärkeä väline ja sitä tulisi käyttää säännöllisesti. Henkilökunta ei ollut kuitenkaan kovin innostunut vertaishavainnointitehtävästä ja koki sen pakotteena ja kuormittavana omalle työlle. Myös palautteen antaminen vertaishavainnoinnin jälkeen oli ainakin yhdeltä tehtävän tehneeltä parilta jäänyt kokonaan tekemättä, koska palautteen anto koettiin vaikeaksi työyhteisössä. Toivomme, että henkilökunta panostaisi enemmän oman työnsä reflektointiin jatkossa.

Ryhmäytymismenetelmien avulla tuetaan lasten keskinäisiä suhteita sekä luodaan turvallinen ilmapiiri. Kasvattajan rooli on ryhmäytymisen kannalta merkittävä, sillä tiivis ja säännöllisesti ohjattu yhdessä tekeminen vaikuttaa ryhmäytymiseen ja siihen menevään aikaan. Kasvattajien on tiedettävä ryhmän sisäisistä vuorovaikutussuhteista ja otettava erityisesti huomioon lapset, joilla on vaikeuksia vertaissuhteiden luomisessa. (Järvinen & Mikkola 2015, 34–35) Selvittäessämme henkilökunnan kehittämistarpeita lasten vertaissuhteiden tukemiseen liittyen ilmeni, että työyhteisössä lasten havainnointi on todella vähäistä. Lasten havainnointia toteutettiin yhdessä ryhmässä käyttäen havainnointivihkoa ja muissa ryhmissä vain satunnaisissa arjen tilanteissa. Lasten havainnoinnista tuli saamiemme tulosten pohjalta yksi kehittämiskohde. Jotta kasvattaja pystyisi paremmin havainnoimaan ryhmän sisäisiä vuorovaikutuksia, olemme luoneet sen tueksi materiaali-pakettiimme apukysymyksiä lasten havainnointiin. Havainnoinnin avulla voidaan selvittää konkreettisempia kehittämistarpeita lasten ryhmäytymisen kannalta.

Kehittämistyön tuotoksena teimme materiaalipaketin, johon kokosimme monipuolisesti materiaalia kasvattajien työn tueksi. Otimme mielestämme hyvin huomioon henkilökunnan toiveet materiaalipaketin sisällöstä sekä tulosten pohjalta selvittämämme kehittämistarpeet. Kehittämistarpeiden pohjalta kokosimme materiaaliin hyödyllisiä ja helposti toteutettavia harjoituksia lasten ryhmäytymiseen sekä kaveritaitojen harjoitteluun. Materiaalipaketista löytyy myös vertaishavainnointilomake sekä lasten havainnoinnin tueksi apukysymyksiä. Materiaalissa löytyvät kaveritaitokortit ovat hyvä välinen esimerkiksi ristiriitojen ratkaisujen pohtimisessa. Lisäksi materiaalista löytyy aiheeseen liittyviä kirjavinkkejä. Kokosimme mielestämme materiaaliin keskeisimmät ja helposti hyödynnettävät menetelmät, jotta kasvattajien on helppo palata siihen ja löytää siitä tarvittava hyödyllinen materiaali omaan työhönsä.

7.2 Toteutuksen ja menetelmän arviointi

Yhteistyö kehittämistyön toimeksiantajan ja työyhteisön kanssa ei kohdannut odotuksiamme. Lähdimme tähän kehittämistyöhön sillä ajatuksella, että toimimme tiiviissä vuorovaikutuksessa päiväkodin henkilökunnan kanssa. Tarkoituksenamme oli henkilökunnan osallistuminen kehittämiseen ydinryhmän kautta. Ydinryhmään olisi kuulunut yksi kasvattaja jokaisesta lapsiryhmästä ja he olisivat osallistuneet meidän kanssamme palavereihin kehittämistyöhön liittyen. Ydinryhmään kuuluva kasvatustiimin jäsen olisi sitten tuonut muulle tiimilleen tiedoksi kehittämispalavereissa käymiämme asioita. Emme kuitenkaan koskaan saaneet tätä ydinryhmää kasattua, vaikka puhuimme siitä toimeksiantajan kanssa useaan otteeseen.

Tapaamisemme henkilökunnan kanssa jäivät koko kehittämistyön aikana kahteen kertaan. Ensimmäisellä tapaamisella esittelimme kehittämistyömme aiheen ja tavoitteen sekä jaoimme kaikille heille suunnitelmamme kehittämistyöstä. Toisella tapaamisella annoimme vertaishavainnointitehtävän toimeksiannon tiimeille. Näiden kahden kerran lisäksi tapasimme päiväkodin johtajan kaksi kertaa sekä yhden lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kerran teemahaastattelun merkeissä.

Henkilökunnan osallistaminen kehittämistyöhön oli siis haasteellista. Saimme heiltä lyhyehköt vastauksen kyselylomakkeeseen sekä yhden haastattelun. Muuten emme saaneet heidän mielipiteitään itse kehittämistyöstä, vaikka niitä pyysimmekin ja ne olisivat olleet meille tärkeitä. Emme koskaan saavuttaneet sellaista dialogia henkilökunnan kanssa, jota olisimme toivoneet.

Tekemämme kyselylomakkeet olivat mielestämme onnistuneet, olisimme vain toivoneet niihin laajempia vastauksia. Kysymykset olivat selkeitä ja olimme perustelleet ne teorialla. Kaikki kysymykset liittyivät kehittämistarpeiden selvittämiseen. Kyselylomakkeiden kautta henkilökunta osallistui kehittämistyöhön ja saimme selville kehittämistarpeita. Kuitenkin, koska emme saaneet kyselylomakkeisiin tarpeeksi kattavia vastauksia, olisi ollut ehkä järkevämpää vain haastatella kasvatustiimejä ja jättää kysely tekemättä.

Pidimme vertaishavainnointilomaketta hyvänä ja tärkeänä välineenä oman toiminnan reflektointiin ja palautteen antamiseen. Koimme, että se oli hyvä valinta kehittämismenetelmäksi tähän kehittämistyöhön, sillä tarkoituksena oli juurikin kasvattajien osaamisen kehittäminen. Vertaishavainnoinnissa he saivat mahdollisuuden havainnoitavana ollessaan keskittyä omaan tekemiseensä ja työnsä mahdollisimman hyvään toteuttamiseen. Myös havainnoitsija sai mahdollisuuden oppia havainnoitavalta. Vaikka menetelmä oli meidän mielestämme hyvä, emme saaneet kovin hyvää vastaanottoa, sitä henkilökunnalle esitellessämme. Henkilökunta oli kovin ihmeissään, kun kerroimme heidän havainnoitsevan toisiaan. He kokivat, että vuorovaikutuksessa oli tullut väärinymmärrys ja että heidän osallistumisensa kehittämiseen ei olisi toiminnallista. Olisimme voineet heti alussa kertoa selvemmin mitä odotimme heiltä tässä kehittämissyhteistyössä.

Teemahaastatteluun ehti osallistua vain yksi varhaiskasvattaja. Olimme huolella mietinneet haastattelun etenemisen ja se pohjautui tekemäämme kyselylomakkeeseen. Halusimme tässä teemahaastattelussa tarkentaa kyselylomakkeisiin saamiamme vastauksia. Haastattelu onnistui hyvin ja saimme haluamamme vastaukset yhden lapsiryhmän kasvattajalta, sillä muut olivat jo ehtineet lomalle. Tässä tapauksessa tekisimme varmasti toisin ja pyrkisimme järjestämään haastattelun aiemmin, jolloin niin moni ei olisi vielä kesälomalla.

Ylipäänsä olisimme halunneet enemmän henkilökunnan osallistumista kehittämiseen ja kuulla enemmän heidän mielipiteitään ja toiveitaan. Tarkoituksena oli kuitenkin tehdä materiaali heidän työnsä tueksi. Saimme toiveita tuotoksena syntyvän materiaalin sisällöstä päiväkodin johtajalta sekä teemahaastattelussa yhdeltä kasvattajalta.

7.3 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Olemme tätä kehittämistyötä tehdessämme sekä opinnäytetyötä raportoidessamme pitäneet mielessä sosiaalialan eettiset ohjeet. Talentian oppaassa (2017) mainitaan muun

muassa seuraavia sosiaalialan ammattieettisiä arvoja, jotka sopivat tähän prosessiin: arvostava vuorovaikutus ja luottamus, osallisuus, yhdenvertaisuus sekä jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottaminen (Talentia 2017, 7). Juuri nämä ammattieettiset arvot sopivat tähän kehittämistyöhön, sillä olemme toimineet toimeksiantajan päiväkodin kanssa pyrkien arvostavaan sekä luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen. Olemme ottaneet parhaamme mukaan työyhteisön osalliseksi kehittämiseen sekä kohdelleet kaikkia työyhteisön jäseniä yhdenvertaisesti. Jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottaminen näkyy koko kehittämistyössä, sillä ymmärrämme etteivät kaikki lapset tule samoista lähtökohdista ja toiset tarvitsevat enemmän kasvattajien tukea sosiaalisten taitojen oppimisessa sekä uusien vertaissuhteiden luomisessa.

Olemme hakeneet tutkimuslupaa Raision kaupungilta ja aloittaneet kehittämistyön toimintaosuuden vasta tutkimusluvan saatuamme. Emme paljasta yksityisyssyistä päiväkodin nimeä. Myös kaikki kehittämistyöhön osallistuneet päiväkodin henkilökunnan jäsenet pidetään nimettöminä. Olemme sitoutuneet salassapitoon, emmekä ole kertoneet kellekään kehittämistyön puitteissa selvinneitä päiväkodin asioita.

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan kehittämistyön luotettavuudessa on kyse sen käyttökelpoisuudesta. Kehittämistoiminnassa syntyneen tiedon tulee olla todenmukaista sekä hyödyllistä. Kehittämistoiminnan luotettavuuden arviointi ei ole niin yksiselitteistä, vaan siihen liittyy monenlaisia ongelmia. Muun muassa esimerkiksi kyselylomakkeita tehdessä aikataulu saattaa olla tiukka, jolloin validiteettiin eli pätevyyteen kohdistuu ongelmia. Kehittämistoiminnassa luotettavuuteen liittyy vahvasti myös toimijoiden sekä kehittäjien sitoutuminen. Heidän sitoutumisensa prosessiin vaikuttaa aineistojen sekä tuotosten luotettavuuteen. Sitoutumattomuus puolestaan heikentää edellä mainittujen luotettavuutta. Mahdollisuus virheisiin kasvaa, jos toimijat eivät osallistu kunnolla kehittämisprosessiin. (Toikko & Rantanen 2009, 121–124.)

Kehittämistoiminnassa syntynyt tieto oli ainakin meidän kehittämistemme kannalta hyödyllistä, sillä sen avulla saimme työstettyä päiväkodille juuri heidän tarpeitansa vastaavan materiaalipaketin. Meillä oli ongelmia toimijoiden eli toimeksiantajapäiväkodin kasvattajien sitouttamisessa kehittämistyöhön. Tämä osaltaan heikentää työmme luotettavuutta. Toikon ja Rantasen (2009) mainitsema kiire kyselylomakkeen tekemisessä ei meidän osaltamme ollut paikkansapitävä, vaan me ehdimme työstämään kyselylomakkeen ajan kanssa juuri haluamamme kaltaiseksi.

Raporttia kirjoittaessamme olemme pitäneet huolen lähteiden oikeaoppisesta merkitsemisestä välttääksemme plagiointia. Olemme myös käyttäneet hyvin monipuolisesti eri lähteitä, jottei tieto olisi yksipuolisesti vain muutamista kirjoista. Teoriatiedon tuleminen useasta lähteestä lisää sen luotettavuutta.

7.4 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys

Arvioimme oppimisprosessiamme ja ammatillista kasvua ja kehitystä pohtimalla Sosiaalialan kompetensseja (Innokylä 2016) sekä omaa kasvua varhaiskasvatuksen opettajina.

Olemme pyrkineet tekemään kehittämistyötä kunnioittaen ja arvostaen henkilöstön ajatuksia ja toiveita. Arvomme kehittämistyötä tehdessämme ovat olleet avoin ja kunnioittava yhteistyö, lasten vertaissuhteiden tärkeys sekä kasvattajien oman toiminnan reflektoinnin ja kehittämisen tärkeys.

Mielestämme olemme tuoneet hyvin omia arvojamme esiin yhteistyötä tehdessämme. Olemme pyrkineet avoimeen ja rehelliseen vuorovaikutukseen ja olemme olleet itse aktiivisia vuorovaikutuksen osalta. Valitettavasti vuorovaikutus henkilöstön kanssa ei ollut kuitenkaan niin vastavuoroista kuin olisimme toivoneet, mutta pyrimme kunnioittamaan työntekijöiden aikaa ja toteuttaa vuorovaikutusyhteistyö niin, että se ei häiritse kasvattajien muuta työtä. Henkilökunta ei myöskään ollut innostunut vertaishavainnointitehtävästä, ja jotta heidän työnsä ei kuormittuisi liikaa, sovimme tehtävän helpottamisesta karsimalla tehtävän toisen osion pois. Arvomme, kasvattajien oman toiminnan reflektoinnin ja kehittämisen tärkeys, ei vastannut työntekijöiden arvomaailmaa, ja mielestämme selvitimme tilanteen hyvin henkilökuntaa kunnioittaen.

Mielestämme olemme osanneet tehdä hyvää yhteistyötä monialaisten yhteistyötahojen kanssa. Olemme olleet yhteistyössä Raision varhaiskasvatuksen koordinaattorin kanssa aluksi etsiessämme yhteistyökumppania opinnäytetyöhön. Kehittämistyön päiväkodissa olimme vuorovaikutuksessa päiväkodin johtajan sekä päiväkodin henkilökunnan kanssa erilaisten tapaamisten sekä haastattelun tiimoilta.

Olemme mielestämme osanneet luoda kaikkien yhteistyötahojen kanssa ammatillisen ja kunnioittavan suhteen, jossa yhteistyön runkona on ollut yhteinen päämäärä kohti laadukkaampia lasten vertaissuhteita. Selvitimme kehittämistarpeet aluksi kyselyllä ja huomattuamme, että kyselystä emme saaneet tarpeeksi tietoa, tarkensimme kyselyä teemahaastattelua. Mielestämme kehittämistyötä tehdessämme olemme hyvin ottaneet

jatkuvasti huomioon työyhteisön kehittämistarpeet ja pyrkineet löytämään keinoja juuri niiden kehittämiseen. Osasimme mielestämme löytää ja hyödyntää kehittämistyöhömmme sopivat osallistamismenetelmät. Olemme myös arvioineet ja reflektoineet prosessin etenemistä laajasti ja asiakaslähtöisesti.

Varhaiskasvatuksen työn yksi tärkeimmistä välineistä on varhaiskasvatussuunnitelma, jonka pohjalta varhaiskasvatuksen toiminta muodostuu. Olemme ottaneet kehittämistyössämme huomioon Rasion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman sekä yleisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Nämä ovat olleet pohja kehittämistyön toteuttamiselle ja aiheen valinnalle.

Olemme reflektoineet prosessin aikana kehittämistyön vaiheita ja pohtineet menetelmien toimivuutta. Työmmme tarkoituksena oli kehittää kasvattajien työtä lasten vertaissuhteiden tukemisessa, jotta kaikki lapset olisivat tasa-arvoisia keskenään ja kiusaamista olisi vähemmän. Pohdimme työssämme, miten kaikki lapset, myös arat ja vaikeasti lähestyttävämät saisivat itselleen arvokkaita vertaissuhteita aikuisen tukemana.

Koemme kehittämistyön olleen hyödyllinen myös itsellemme varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmasta. Lasten vertaissuhteiden tukemisen osaaminen on tärkeä taito kaikille varhaiskasvattajille ja niiden tukeminen tulisi mielestämme olla päivittäistä ja säännöllisesti arvioitavissa. Olemme tehneet kehittämistyötä käytännönläheisesti ja sellaisella arvomaailmalla, jota itse pidämme tärkeänä. Teimme myös materiaalipaketista sellaisen, jota haluamme itse hyödyntää ja josta on meille hyötyä työelämässä varhaiskasvatuksen opettajina.

7.5 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat, tulosten julkistaminen

Kehittämistarpeita selvittäessämme tuli ilmi, että päiväkodin työyhteisö kaipaisi tukea tiimien sisäiseen palautteen antamiseen. Tiimeissä ei ole helppo antaa varsinkaan rakentavaa palautetta, mutta myös positiivisen palautteen antaminen on jäänyt kovin vähäiseksi.

Tässä kehittämistyössä keskityimme lasten vertaissuhteiden tukemiseen, mutta mikäli olisimme tehneet laajemmin tästä kehittämistyöstä, olisimme voineet kehittää ja koota vinkkejä helpottamaan palautteenantoa tiimeissä.

Kehittämistyön tulokset jaetaan työyhteisössä joko menemällä viikkopalaveriin kertomaan löytämistämme kehittämistarpeista sekä niihin ehdottamistamme ratkaisuista tai lähettämällä ne sähköisesti, jos emme löydä toimeksiantajan kanssa yhteistä sopivaa ajankohtaa. Samalla jaamme kehittämistyön tuotoksena syntyneen materiaalin.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.
- Fabes, R.; Martin, C.; & Hanish, L. Children's Behaviors and Interactions with Peers. Teoksessa Rubin. K.; Bukowski, W.; & Laursen, B. (toim.) 2009. Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups. New York: The Guilford Press, 45–62.
- Coplain, R. & Arbeau, K. Peer Interactions and Play in Early Childhood. Teoksessa Rubin. K.; Bukowski, W.; & Laursen, B. (toim.) 2009. Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups. New York: The Guilford Press, 143–161.
- ELLI Early Learning Oy. 2019. KUTTU – Kuvien tuettu leikki. Viitattu 14.11.2019. http://www.earlylearning.fi/product_details.php/kuttu-kuvien-tuettu-leikki
- Haapsalo, T.; Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Seurakuntien Lapsityön Keskus ry.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus: perusteita. Helsinki: BoD - Books on Demand.
- Innokylä. 2016. Sosiaalialan Ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 17.11.2019. <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Vantaa: Pedatieto Oy.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy.
- Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa: Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus, 19–45.
- Laaksonen, V. 2014. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä. Viitattu 12.02.2019. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaietos25012014.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laaksonen, V. 2010. Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena. Viitattu 05.02.2019. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/26503/Prologi2010_Laaksonen_6-24.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.
- Lautamo, T. & Laaksonen, V. 2017. Ralla. Leikki- ja kaveritaitojen havainnointimenetelmät. Jyväskylä: Ralla Oy.
- Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Marjanen, P.; Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa: Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus, 47–73.

Määttä, S.; Koivula, M.; Huttunen, K.; Paananen, M.; Närhi, V.; Savolainen, H. & Laakso, M-L. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Opetushallitus. Viitattu 27.2.2019. Saatavilla osoitteessa: https://www.oph.fi/download/188456_lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf

Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa: Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus, 141–164.

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 27.2. https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

Poikkeus, A-M.; Aro, T. & Adenius-Jokivuori, M. 2014. Sosiaaliset taidot. Teoksessa: Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 286–310.

Raision kaupunki. 2017. Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Saatavana sähköisesti osoitteessa: <https://www.raisio.fi/sites/default/files/media/file/Raision%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>

Raision kaupunki. 2019. Yleistä Raision varhaiskasvatuksesta. Viitattu 24.09.2019. <https://www.raisio.fi/fi/koulutus-ja-varhaiskasvatus/varhaiskasvatus-ja-esiopetus/varhaiskasvatus-raisiossa/yleista-raision> . <https://www.raisio.fi/fi/koulutus-ja-varhaiskasvatus/varhaiskasvatus-ja-esiopetus/varhaiskasvatus-raisiossa/yleista-raision> . Viitattu 24.09.2019.

Repo, L. 2016. Pikin kanssa kiusaamista ehkäisemään. Teoksessa: Haapsalo, T.; Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu. Helsinki: Seurakuntien Lapsityön Keskus ry, 10–15.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva: Bookwell Oy

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Talentia Ammattieettinen lautakunta 2013-2016. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 17.11.2019. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Temple, E. & Emmet, S. 2013. Promoting the development of children's emotional and social wellbeing in early childhood settings: How can we enhance the capability of educators to fulfil role expectations? Teoksessa: Australasian Journal of Early Childhood Volume 38 Number 1. 66–72. Saatavana sähköisesti: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=fb133452-9730-4fc4-9de1-333f56f47b0e%40pdc-v-sessmgr03>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisssessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi. Saatavana sähköisesti: <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>

Weissberg, R.; Durlak, J.; Domitrovich, C. & Gullotta, T. 2015. Social and emotional learning. Past, present, and future. Viitattu 27.2.2019. Saatavana sähköisesti: <https://www.casel.org/wp-content/uploads/2016/06/Social-and-emotional-learning-Past-present-and-future.pdf> https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=4qzeBwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=peer+relationships+and+social+skills+in+childhood&ots=ChdcprHF8A&sig=7sIEYtOEjD5HyVwcbllxLt-mGXnc&redir_esc=y#v=onepage&q=peer%20relationships%20and%20social%20skills%20in%20childhood&f=false .

Kyselylomake

KYSELY PÄIVÄKODIN HENKILÖKUNNALLE

Ryhmän nimi ja lasten ikäjakauma:

Lasten vertaissuhteiden tukeminen

- 1) Sosiaaliset taidot eivät ole synnynnäisiä, vaan ne on opittava. Hyvillä sosiaalisilla taidoilla ihmiset selviävät erilaisista sosiaalisista tilanteista ja niiden ansiosta on kyky toimia kaikenlaisten ihmisten kanssa, vaikka ei olisi temperamentiltaan varsinaisesti sosiaalinen, sillä sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus eivät ole sama asia. (Keltikangas-sJärvinen 2010, 17–18.) Miten opetatte lapsille sosiaalisia taitoja? Käytättekö jotain tiettyjä menetelmiä esimerkiksi Askeleittain-opeutusohjelmaa?
- 2) Vertaistensa kanssa toimiessaan lapset harjoittelevat erilaisia vuorovaikutustaitoja. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi ongelmanratkaisu, leikin säännöistä sopiminen ja siihen liittyminen sekä asioiden jakaminen. (Laaksonen 2010, 6.) Myönteiset vertais- ja ystävyysuhteet ovat lapsen kehitystä tukevia ja antavat mahdollisuuden positiivisen vuorovaikutuksen syntymiselle ja vahvan itsetunnon kehittymiselle (Neitola 2011, Revon 2013, 116 mukaan) Miten tuette lasten vertaissuhteita?
- 3) Lapsen toimiessa myönteisessä vertaisryhmässä vahvistuu hänen kokemuksensa ryhmään kuulumisesta sekä sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen kehittäminen mahdollistuu. (Repo 2013, 117.) Miten edesautatte lasten ryhmäytymistä? Millaisiksi ryhmän yhteiset toimintatilanteet muodostetaan? Miten autatte kesken toimintakauden aloittavaa lasta pääsemään osaksi ryhmää?
- 4) Havainnoitteko lasten välisiä vuorovaikutustilanteita? Miten havainnoitte? Millaisissa vuorovaikutustilanteissa kasvattajan tukea ja ohjausta tarvitaan?
- 5) Alle kouluikäisten lasten vertaissuhteissa leikki on pääroolissa (Power 2002; Fabes ym. 2009, 47). Leikki on tapa, jolla lapset kommunikoivat keskenään (Coplan & Arbeau 2009, 143). Lasten kaverisuhteet vertaisryhmässä rakentuvat ja vahvistuvat kokemusten ja leikkien kautta (Lautamo & Laaksonen 2017, 7). Miten tuette lasten yhteisleikkiä?
- 6) Varhaiskasvatuksessa kaikki kokemukset vertaissuhteissa eivät ole aina myönteisiä ja päiväkotikäisten lasten kohdalla esiintyykin jo muun muassa torjuntaa, yksinäisyyttä, vetäytyvyyttä ja kiusaamista (Laaksonen & Repo 2017, 5, 11).

Miten edellä mainittuja tilanteita ehkäistään ryhmässä? Miten näihin puututaan niiden ilmetessä?

- 7) Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin rakenteen yhtenä osa-alueena on vuorovaikutus ja ilmapiiri. Päiväkodissa lapset ja aikuiset muodostavat yhteisön, jossa kaikki osapuolet oppivat yhdessä ja toisiltaan. Yhteisöllinen tekeminen ja toimintaan osallistuminen vahvistavan osallisuuden kokemusta. (OPH 2018, 28–30.) Miten luotte hyvää ja turvallista ilmapiiriä? Miten lasten me-tunnetta ja sen kehittymistä tuetaan?

Työtiimin merkitys

- 8) Yhteisen tavoitteen saavuttamisen edellytyksenä on aktiivinen vuorovaikutus tiimin jäsenten välillä. (Opas 2013, 144.) Vuorovaikutus- ja keskustelukulttuuri luo pohjan työyhteisön työtapojen kehittämiseksi. Lähtökohtana on, että työntekijät kykenevät antamaan ja vastaanottamaan toisiltaan niin positiivista kuin rakentavaakin palautetta yhdessä sovittujen käytäntöjen toteutumisessa. (Järvinen & Mikkola 2015, 59.) Onko työyhteisössänne helppo antaa positiivista ja korjaavaa palautetta tai olla asioista eri mieltä ja kriittinen? (Järvinen 2017, 113).
- 9) Onko työyhteisössänne sovitut toimintatavat ja pelisäännöt? Arvioidaanko niiden toimivuutta riittävästi tasaisin väliajoin? (Järvinen 2017, 113).
- 10) Vertaishavainnointia voidaan käyttää tiimissä ammatillisen kehityksen tukena. Vertaishavainnoinnissa on tarkoituksena, että yksi aikuinen ryhmästä havainnoi toisten ryhmän aikuisten toimintaa erilaisissa päiväkodin tilanteissa. Havainnoinnista on sovittu etukäteen ja havainnoitava tilanne voi olla esimerkiksi ohjattu tuokio, ulkoilu tai ruokailu. (Ahonen 2017, 265.) Miten havainnoitte toisten toimintaa lapsiryhmässä?

Opinnäytetyön tuotos

Materiaalipankki lasten vertaissuhteiden tukemiseksi

Carolina Hannolainen & Veera Virtanen 2019

Johdanto

Tämä materiaali on tehty osana Turun ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä ja se on tarkoitettu kasvattajien työn avuksi lasten vertaissuhteiden tukemisessa.

Tähän oppaaseen olemme koonneet erilaisia harjoituksia sekä menetelmiä eri ikäisten lasten ryhmäytymiseen ja kaveritaitojen vahvistamiseen. Näillä harjoituksilla voidaan tukea myös ujoja ja arkoja lapsia pääsemään osaksi ryhmää.

Materiaalin leikit ja harjoitukset on jaettu ikäryhmittäin sekä luokiteltu tutustumis- ja ryhmäleikkeihin ja kaveritaitoharjoituksiin.

Harjoitusten ja leikkien jälkeen löytyvät Suomen mielenterveys ry:n kaveritaitokortit sekä luomamme vertaishavainnointi-lomake ja kysymyksiä, joita voi käyttää lasten välisten vertaissuhteiden ja sosiaalisten taitojen havainnoinnin tukena. Lopuksi olemme koonneet myös kirjavinkkejä hyväksi todetuista aiheeseen liittyvistä kirjoista.

1-3-vuotiaat

Tutustumisleikit:

Minun nimeni on -leikki: Lapset seisovat piirissä ja jokaisella on jokin rytmisoitin. Kasvattaja aloittaa leikin sanomalla "Minun nimeni on...." ja soittaa sen rytmisoittimella. Tämän jälkeen lapset toistavat kuulemansa nimen ja soittavat sen rytmisoittimilla. Jatketaan näin, kunnes kaikki ovat esitelleet itsensä. (Haapsalo ym. 2016, 22.)

Ryhmäleikit:

Kannustusrinki: Istukaa ringissä. Jokainen leikkijä juoksee vuorollaan piirin ympäri palaten omalle paikalleen. Kerholaiset kannustavat juoksijaa taputtaen ja huutaen tämän nimeä. Kannustusrinki on mukava tapa tulla nähdyksi. Se sopii hyvin myös energianpurkuleikiksi. (Leikkipankki)

Halataan: Musiikki soi ja lapset saavat kävellä ympäriinsä. Musiikin loppuessa lapset halaavat lähimpänä itseään olevaa. (Haapsalo ym. 2016, 26.)

Ystävän hipaisu: Jaetaan lapset pareiksi ja annetaan toiselle lapselle höyhen. Toinen lapsi sulkee silmänsä ja se, jolla on höyhen koskettaa pariaan sillä. Toinen saa arvata mihin pari kosketti häntä höyhenellä. Vaihdetaan osia. (Haapsalo ym. 2016, 74.)

Kaveritaidot:

Peukutus: Kasvattaja kertoo lapsille erilaisia tilanteita ja lasten tulee peukuttaa alas tai ylös näyttämällä kertoa, onko tilanne heistä oikein vai väärin.

Esimerkkejä:

- Lapsi ottaa lelun toisen kädestä, onko tämä oikein vai väärin?
- Lapsi tönäisee toista, onko tämä oikein vai väärin?
- Lapsi lyö toista, onko tämä oikein vai väärin?

3-5-vuotiaat

Tutustumisleikit:

Pallo lentää: Materiaalina pehmeä pallo. Ohjaaja aloittaa sanomalla oman nimensä ja vierittää/heittää pallon sille, jonka nimen haluaa tietää, samalla kysyen "Kuka sinä olet?" Pallon saanut sanoo oman nimensä ja vierittää sen seuraavalle kysyen "Kuka sinä olet?" Kun kaikki ovat saaneet kertaalleen pallon itselleen, voidaan tehdä uusi kierros ja yrittää yhdessä muistaa jokaisen nimi samalla kun palloa vieritetään. (Leskinen 2009, 23.)

Liike: Jokainen keksii jonkin liikkeen tai asennon. Jokainen saa vuorotellen sanoa oman nimensä ja näyttää keksimänsä liikkeen. Muut toistavat nimen ja liikkeen perässä.

Halataan: Musiikki soi ja lapset saavat kävellä ympäriinsä. Musiikin loppuessa kaksi lasta halaa toisiaan. Seuraavan kerran, kun musiikki loppuu kolme lasta halaavat toisiaan ja leikki jatkuu näin, kunnes kaikki ryhmän lapset halaavat toisiaan. (Haapsalo ym. 2016, 26)

Ystävien etsiminen: Etukäteen on tehty kortteja, joissa on eläinten kuvia. Kaksi korttia esittää aina samaa eläintä. Kortit jaetaan lapsille ja lasten tulee löytää se, jolla on samanlainen kortti kuin itsellä. Lapset voivat myös lisäksi pariaan etsiessä liikkua tai äännellä, kuten kortissa oleva eläin liikkuu tai äänтелеe.

Kaveritaidot:

Sovinto ja Riita: Lapset muodostavat piirin, jonka keskelle kolme vapaaehtoista menevät. Kaksi lapsista ovat riitelijöitä ja saavat keksiä aiheen, josta riitelevät. Myös muu lapsiryhmä saa edotella riidan aiheita. Kolmas lapsi on Sovinto, jonka tehtävänä on sovittaa riitaa. Lopuksi ryhmässä keskustellaan, onnistuiko Sovinto tehtävässään. (Haapsalo ym. 2016, 62)

Millainen on hyvä ystävä?: Lapset istuvat piirissä lattialla ja musiikin soidessa pallo kiertää piirissä lapselta toiselle. Musiikin loppuessa lapsi, jonka sylissä pallo on, saa kertoa jonkin asian mikä tekee jostain hyvän kaverin. Sitten musiikki jatkuu ja pallo kiertää, kunnes musiikki jälleen pysähtyy. (Haapsalo ym. 2016, 74.)

5-6-vuotiaat

Ryhmäytyminen:

Selkään laputus: Ryhmän jokaisella lapsella on selässään A4-kokoinen paperi ja kädessään tussi. Lapset saavat sitten kiertää piirtämässä kuvan, jotain mikä on hänen mielestään mukavaa siinä kaverissa, jokaisen lapsen selässä olevaan paperiin. Lopuksi otetaan kuvat pois selästä ja kuvan piirtäneet saavat kertoa, mitä kivaa he halusivat kaveristaan sanoa. (Haapsalo ym. 2016, 22)

Meitä yhdistää... : Lapset seisovat ryhmätilassa hajallaan. Ohjaaja antaa vihjeen, esimerkiksi: "Kaikki kenellä on samanväriset silmät, muodostavat ryhmän." Ohjaaja ja muut voivat tarvittaessa auttaa. Kun ryhmät ovat koossa, ohjaaja antaa seuraavan vihjeen.

Pelastava saari: Huoneen lattia on vettä. Toisesta reunasta rajataan teipillä tai jollain toisella tavalla alue saareksi. Kaikki osallistujat saavat itselleen sanomalehden, jonka päälle he astuvat seisomaan. Lehti on kivi, jota pitkin pystyy kulkemaan. Kaikkien on tarkoitus päästä saarelle astumatta veteen. Samalla kivellä voi olla useampi leikkijä. Tämä leikki vaatii yhteistyötä lapsilta, jotta kaikki pääsevät "maaliin".

Lapset hajaantuvat ryhmätilassa. Ohjaaja sanoo jonkin luvun ja kehonosan, esimerkiksi "kolme kantapäätä", jolloin lasten tulisi yhdistää kolmen hengen ryhmässä kantapäätänsä yhteen. Aluksi voidaan harjoitella pienillä luvuilla, jonka jälkeen voidaan tiputtaa jäseniä. Esim. jos ryhmässä on yhdeksän lasta, niin yhdistetään kahdeksan, neljä tai kaksi kantapäätä niin että yksi tippuu pelistä pois.

Kaveritaidot:

Taidemaalauksen kaverin kanssa: Lapsista muodostetaan parit. Jokaiselle parille annetaan yksi paperi ja molemmille oma sivellin. Pari saa yhdessä maalata paperille kuvan ystäväydestä. Kun kuvat ovat valmiit, jokainen pari saa esitellä teoksensa muulle ryhmälle ja kertoa, miten heidän teoksensa kertoo ystäväydestä. Lisäksi voidaan myös keskustella, miten yhdessä maalaaminen sujui.

Draama: Lapset saavat pareittain näytellä jonkin tilanteen, jossa täytyy osata pyytää sekä antaa anteeksi. Tilanne esitetään muulle ryhmälle. Näytelmistä voidaan lisäksi ottaa kuvia sekä lisätä niihin vuorosanoja ja laittaa esimerkiksi kasvun kansioon muistoksi. Draamaa harjoituksena voidaan hyödyntää myös muita kaveritaitoja opetellessa, esimerkiksi voidaan näytellä hyviä kaveritekoja tai kiusaamistilanteita.

Stop-merkki kiusaamiselle: Lapset saavat pienryhmissä suunnitella ja piirtää itselleen mieleisensä stop-merkin kiusaamiselle. Seuraavaksi jokainen ryhmä saa esitellä omat merkinsä ja sen miten ne edustavat kiusaamisen kieltämistä. Lopuksi keskustellaan yhdessä siitä, miksi toisia ei saa kiusata.

KAVERTAITOKORTIT

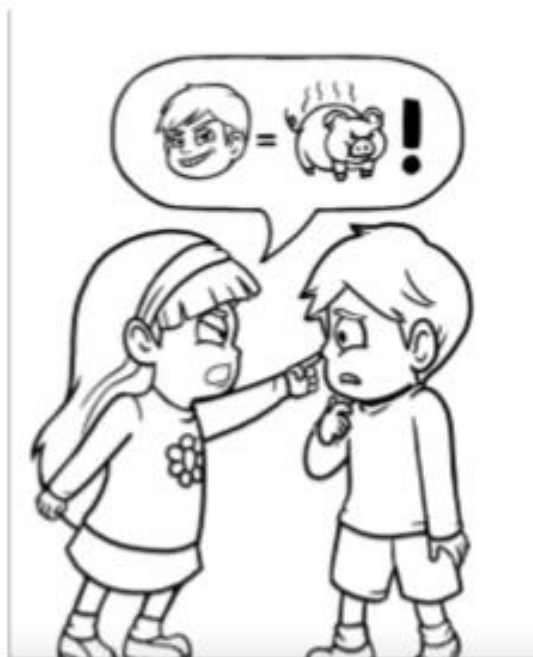
ANTEEKSIPIYYTÄMINEN AIKUISEN KANSSA

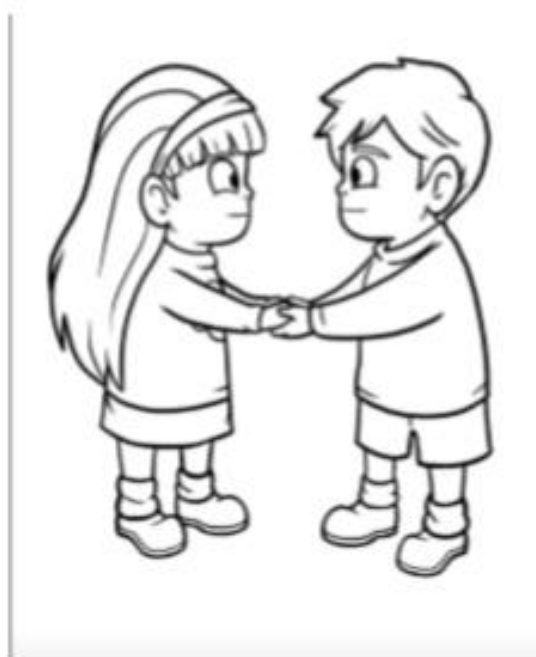
HUUTAA

HAUKKUA

HYMY

IRVISTÄÄ

KANNUSTAMINEN

KUUNNELLAN

LEIKKIIN KUTSUMINEN

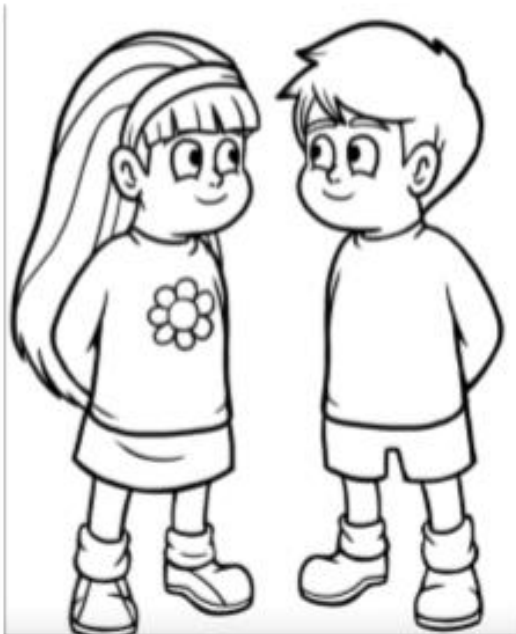
NEUVOTTELEMINEN

RAUHOITTUMINEN

SILMIIN KATSOMINEN

SUUTTUNUT

SYRJINTÄ

TEHDÄÄN YHDESSÄ/EI SYRJITÄ

TÖNIÄ

TUKISTAA

Lasten havainnointi

Lasten vertaissuhteiden ja sosiaalisten taitojen havainnointi

Näitä kysymyksiä voidaan käyttää lasten välisten vertaissuhteiden ja sosiaalisten taitojen havainnoinnin tukena.

1. Onko lapsi avulias muita lapsia kohtaan?
2. Haluaako lapsi viettää aikaa toisten lasten kanssa?
3. Uskaltaako lapsi hakeutua leikkeihin muiden kanssa?
4. Millaiset ovat lapsen yhteistyötaidot?
5. Ymmärtääkö lapsi toisen tunteita?
6. Osaako lapsi ilmaista omia tunteitaan?
7. Tuleeko lapsi ymmärretyksi vuorovaikutustilanteissa?
8. Osaako lapsi lohduttaa toista?
9. Pystyykö lapsi selvittämään ristiriitatilanteita ilman kasvattajan tukea?
10. Miten lapsi kommunikoi toisten lasten kanssa?
11. Yrittääkö lapsi kontrolloida muita lapsia leikeissä?
12. Osaako lapsi havainnoida toisten lasten aikomuksia?
13. Millainen kyky lapsella on havainnoida ja tulkita toisen lapsen ajatuksia ja käyttäytymistä? Osaako lapsi sopeuttaa käyttäytymistään muiden lasten käyttäytymisen mukaan?

Kirjavinkit

Tietokirjat ja oppaat

- Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.
- Marjanen, P; Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-kustannus.
- Haapsalo, T; Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu!. Helsinki: Lastenkeskus.

Satukirjat

- Kirkkopelto, K. 2016. Piki. Helsinki: Lastenkeskus.
- Pfister, M. Suomentanut: Förster, J. 2010. Pieni kuukorppi. Helsinki: Lastenkeskus.
- Kirkkopelto, K. 2013. Mollit. Helsinki: Lasten keskus.
- Järveläinen, S; van de Kreeke, K. 2010. Ystävyys kuin perhosen kutitus. Kärkölä: Pieni karhu.
- Kuusela, A. 2018. Puspup pusukala tahtoo leikkiin. Karkkila: Mäkelä 2018
- Fanni-kirjasarja tunnetaitojen opettelemiseen. Pöyhönen, J.
- Juusola, M. & Koski, J. 2014. Ystävyyden pelisäännöt. Voimakirja. Lahti: Markprint.

Lähteet

Haapsalo, T; Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu!. Helsinki: Lastenkeskus.

Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.

Leskinen, E. 2009. Ryhmä toimimaan. Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön.

Juva: PS-kustannus.

Mieli. Suomen mielenterveys ry. 2019. Kaveritaitokortit. Viitattu 5.11.2019.

<https://mieli.fi/fi/julisteet-ja-kortit/kaveritaitokortit>